

27 MAYIS 1960 DARBESİNİN KIBRIS'A YANSIMASI; TMT VE NACAK GAZETESİ ÖRNEĞİ

Ulvi KESER*

Münevver KATA**

Öz

Türkiye'de 27 Mayıs 1960 tarihinde yaşanan Hükümet Darbesi Türkiye Cumhuriyeti'ni etkilediği gibi Kıbrıs Türk toplumunu da birçok yönden etkilemişti. Adada yaşayan Rumların Türklere yönelik kurmuş oldukları EOKA örgütüne karşı 1958 tarihinde Kıbrıs Türk toplumu tarafından Türk Mukavemet Teşkilatı kurularak faaliyetlerine başlar. TMT'nin en büyük desteği ise Türkiye Cumhuriyeti'nin Demokrat Parti Hükümeti tarafından sağlanmaktaydı. Türkiye'de askerın hükümete müdahalesi ile DP iktidarı son bulmuştu. Yaşanan darbe süreci ise TMT'nin olumsuz yönde etkilenmesine neden olmuştur. Bu çalışma ile Türkiye'de yaşanan tarihi günlerin Kıbrıs Türk toplumunu hangi açılardan etkilediği TMT ve örgütün sözcüsü konumunda olan Nacak gazetesi örneği ile aktarılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs, TMT, Nacak, Hükümet Darbesi, 27 Mayıs 1960.

ECHOES OF 27TH MAY 1960 COUP TO CYPRUS; EXAMPLE OF TMT AND NACAK JOURNAL

Abstract

The Coup in the Republic of Turkey in 27th of May , 1960 influenced not only Turkey but also the society of Turkish Cypriots in many ways. Turkish Resistance Organization founded by Turkish Cypriot society in 1958 starts the actions against EOKA organization founded by Greek Cypriots against Turkish Cypriots. Democratic Party Government of Republic of Turkey was the greatest supporter of TMT. After the coup, the government of Democratic Party had been collapsed in Turkey. The process of coup influenced TMT in the negative way. This study will analyze how historic days influenced Turkish Cypriot society in the eyes of TMT and by the example of its spokesman the newspaper called Nacak.

Keywords: Cyprus, TMT, Nacak, Coup, 27th May 1960.

* Prof. Dr., Girne Amerikan Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dekanı, Girne Amerikan Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi (GAÜ KAM) Başkanı, (ulvikeser@gau.edu.tr).

** Öğr. Gör., Girne Amerikan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili Edebiyatı Öğretmenliği Bölümü, (muneveramca@gau.edu.tr).

Giriş

Kıbrıs; Süveyş Kanalı, Ege Denizi ve bütün Orta Doğu kıyılarına sahip olduğundan jeopolitik konumu bakımından büyük bir öneme sahiptir. Çevresindeki ülkelerde yaşanan bir takım problemler ve savaşlar Kıbrıs'ın stratejik konumunu daha da artırmakta ve Kıbrıs'ı Orta Doğu'nun kilit noktası konumuna getirmektedir¹. Kıbrıs tarihî süreç içerisinde Doğu ve Batı Roma'dan, Anadolu, Suriye, Ege ve Afrika'dan birçok göç almıştır. Bütün bu sebepler karmaşık ve kültür farkının olduğu, Rum, Ermeni, Maroni ve Türklerden oluşan bir toplum yapısını ortaya çıkarmıştır². Kıbrıs adası Türkiye Cumhuriyeti için hem stratejik hem de manevi açıdan önemli bir noktada bulunmaktadır. Türkiye'ye yapılacak olan herhangi bir saldırı karşısında güneyden destek alması mümkün olabilecektir. Yunanistan ise Megali İdea (Büyük Fikir) düşüncesi ile Kıbrıs'ı ele geçirmek istemektedir. Bunun dışında İngiltere de tarih boyunca deniz yolları üzerinde stratejik önemi olan yerleri elinde askerî bir üs olarak bulundurma politikası izlemiştir. İngiltere bu politika kapsamında Zürih ve Londra Antlaşmaları ile Kıbrıs'ta askerî üs bulundurma hakkını korumaktadır³. Kıbrıs, Osmanlı devleti zamanında II. Selim (1570-1571) tarafından fethedilmiştir. 1571'den 93 Harbine kadar Osmanlı egemenliğinde kalacak olan adada yaşayan Müslüman olmayan topluma, geniş haklar tanınmasına rağmen, Osmanlı devletinin 19. yüzyılda iyice güç kaybetmesi ile adadaki gücü sarsılmaya başlar. Kıbrıs'taki Ortodoksların Türk yöneticileri şikâyet etmek amacıyla, İngiliz Konsolosluğuna müracaat etmeleri sonucu durum iyice kötüye gider. 1877-1878 tarihlerinde yaşanan Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi) sonucunda Ayastefanos (Yeşilköy) Antlaşması imzalanmış ve büyük bir toprak kaybedilmiştir. Çıkarları zedelene başta İngiltere olmak üzere birçok Avrupa devleti devreye girerek Ayastefanos Antlaşması'nı devre dışı bırakacak, yeni bir antlaşma imzalar. Yeni antlaşma olan Berlin Antlaşması sürecinde Osmanlı devletinin yanında bulunan İngiltere, bu yardımına karşılık Kıbrıs'ın geçici bir süreyle kendisine bırakılmasını talep etmişti⁴. 4 Haziran 1878'de imzalanan Türkiye İngiltere savunma antlaşması ile Kıbrıs adası, geçici olarak İngilizlere kiralanarak idaresi İngiltere'ye verilmiş olmakla birlikte mülkiyeti ise Osmanlıda kalmaya devam ediyordu⁵.

İngilizler bu süreçte yönetimde ve memuriyetlerde bulunan Türkleri uzaklaştırılarak yerlerine Rumları getirmesi, Rumların Türklere göre daha kazançlı olmasına neden olmuştur. Birinci Dünya Savaşı ile Kıbrıs'ta durum

- 1 Rıdvan Bal, *Atatürkçü Düşünce Sistemi Işığında Türk Devrim Tarihi*, Mavi Basın Yay., Lefkoşa, 2014.
- 2 Müge Vatanserver, "Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.12, İzmir, 2012, ss.1467-1530.
- 3 Vehbi Zeki Serter, *Kıbrıs Tarihi*, Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı yay., Lefkoşa, 1994, ss.6-7.
- 4 İsmail Şahin, "Kıbrıs'ın Sosyal Tarihi, Tarihi Arka Planı ve 1945-1974 Arası Olayları", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2011.
- 5 Süleyman Koç, *Dünden Bugüne Kıbrıs Sorunu ve Stratejik Yaklaşımlar*, IQ Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2005.

iyice gerilmeye başlamış, Osmanlı Devleti'nin İngiltere'nin karşısında ittifak devletleriyle savaşa girmesi İngiltere'nin Kıbrıs'ı ilhak etmesine sebep olmuştur⁶. Anadolu'da yaşanan Milli Mücadele sonrası imzalanan Lozan Barış Antlaşması ile Kıbrıs İngiliz toprağı sayılmış, adada bulunan Kıbrıs Türkleri İngiliz uyruğuna girerek, adada kalabilirken bazıları ise göç etmeyi tercih etmişlerdir. Özellikle Birinci ve İkinci Dünya Savaşı sırasında adada bulunan Kıbrıs Türklerine artan baskı büyük bir çoğunluğunun göç etmesine neden olmuştur⁷. İngiliz idaresinin Kıbrıs Türklerini bir yandan göçe zorlarken öte yandan Türkiye'den uzaklaştırma ve farklı ülkelere gitmeleri konusundaki çabaları daha sonraki yıllarda da devam edecektir⁸. Osmanlı'nın adadaki yönetiminin sona ermesiyle Kıbrıs Türk ve Rum halklarının ilişkilerini belirleyen en önemli etken, Kıbrıs Rumlarının Enosis⁹ hayali olmuştur. Ekim 1931 tarihinde Kition Piskoposu Nikodimos Milanos ve Kyrenin Piskoposu'nun hayalleri doğrultusunda Rumların İngiliz yönetimine karşı ayaklanmaları neticesinde İngiliz yönetiminin sert müdahalesi ile karşı karşıya kalmışlardır. İsyân Rumlar tarafından yapılmasına rağmen Kıbrıs Türk toplumu da uygulanan ceza ve baskılara maruz kalmıştır¹⁰. Bunun sonucunda Kıbrıs Valisi Sir R. Storss'a 12 Kasım 1931'de verilen olağanüstü yetkiler sonucu İngiliz İdaresi'nce uygulanan yaptırımlar sadece Rumları değil Türkleri de kapsar. Anayasa, Yasama Meclisi, Belediye seçimleri, siyasi partiler askıya alınır, basına sansür uygulanır, eğitim üzerinde sıkı bir denetleme başlar. Yunan ve Türk tarihinin okutulması kısıtlanır ve devlet büyüklerinin resimleri okul duvarlarından kaldırılır. İngiliz yönetimi okullara ve camilere Türk bayrağı asılmasını, 19 Mayıs ve 29 Ekimlerde bayram kutlamalarının yapılmasını, Türkiye'den kitap getirtilmesini, hatta kitaplarda bulunan bayrak ve Atatürk resimlerinin bile bulunmasını yasaklar¹¹. Baskılar 16 Ağustos 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilanına kadar bu şekilde devam etmiştir¹². Öte yandan Kıbrıs'ta ne olup bittiği konusunda Türk hükümetinin bilgisi vardır ve bu konuyla ilgili olarak Kıbrıs'taki konsolosluk kanalıyla ayrıntılı raporlar hükümete ulaştırılmaktadır¹³.

6 Aydın Akkurt, *Türk Mukavemet Teşkilatı 1957-1958 Mücadelesi, Seçil Ofset, İstanbul, 1999.*

7 Ulvi Keser, *Kıbrıs'ta Yeraltı Faaliyetleri ve Türk Mukavemet Teşkilatı 1950-1963, IQ Kültür Sanat Yay. İstanbul, 2007.*

8 Kıbrıs Konsoloslugu'nun 14 Eylül 1938 tarihli raporu. BCA.030.10.124.887.3.

9 Enosis: Kelime anlamı ilhak olan Enosis, 1930'lu yıllarından itibaren Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanmasını ifade eden kelime. Tugay Bülent Göktürk, "Rumların Kıbrıs'taki Enosis İsteklerinin Şiddete Dönüşmesi: 1931 İsyanı; Öncesi Ve Sonrası", *ÇITAD, VII/16-17 (Bahar-Güz)*, 2008, ss.335-363.

10 TMT Limasol Sancağı mensubu merhum Mehmet Y. Manavoğlu ile 25 Ağustos 2004 tarihinde Girne'de yapılan görüşme.

11 A.g.g.

12 Keser, a.g.e.

13 Türkiye Cumhuriyeti Kıbrıs Konsoloslugu'nun 14 Eylül 1938 tarihli raporu. BCA.030.10.124.887.3.

Georges Grivas'ın da X isimli örgütüyle katıldığı¹⁴ Yunanistan'daki iç savaşın 1949 yılında sona ermesiyle Yunanistan Kıbrıs adasına yönelik ilgisini arttırır ve adayı kendisine bağlamak için çalışmalarını hızlandırır. Burada özellikle bahsedilmesi gereken bir husus ise İkinci Dünya Savaşı'nın yaşandığı günlerde Yunanistan'ın karşılaştığı trajedidir. Yunanistan'ın önce İtalyan ve hemen ardından da Alman işgaline uğramasıyla beraber Alman işgal güçlerinin Akdeniz'de başlattığı ambargoyu öne süren İngiltere gibi pek çok ülke Yunanistan'a yardım etmek ister gibi bir görüntü sergiler. Öte yandan savaşın sonuna kadar hiçbir Avrupa ülkesinden bu konuda yapıcı bir adım gelmez. Yapılacak yardımların Almanların eline geçeceği ve hiçbir işe yaramayacağını ileri süren bu ülkeler daha sonraki süreçte Almanya'nın kendilerine güvence vermesi ve Yunan halkına yapılacak yardımların kesinlikle Yunan halkına teslim edileceğini ve bu konuda bir kısıtlamanın söz konusu olmadığı yönünde güvence vermelerine rağmen fiili bir hareketin içine girmezler. Türkiye ise daha savaşın başından itibaren başta Kurtuluş, Dumlupınar, Attila, Taval Tunç, Konya¹⁵, Erzurum, Adana, Tuna, Solvet, Yeni Kurtuluş, Aslan, Akanın, Zengin, Yılmaz, İstanbul, Güneysu, Şadan, İkbâl¹⁶, Enginer ve Hasankale¹⁷, Üçyıldız, ayrıca özellikle Yunan adalarına yapılan yardım faaliyetlerinde kullanılan Sarıçam, Cemal, Azmi, Mesut, Cengiz, Bozkurt, Amasya¹⁸, Sevim, Lütfihüda, Saner, Mercimek, Hasankale, Zafer-i Milli Savlet, Yeni Kurtuluş, Engin, Enginer¹⁹

14 Öte yandan bilinen gerçek ise Grivas'ın X örgütünün Alman işgal döneminde Almanlara karşı hiçbir hareketinin olmadığı ve Almanlara karşı bir direnişin de söz konusu olmadığı şeklindedir. Oysa gerçekler tamamen farklıdır ve savaşa Almanlara karşı başlayan X örgütü 1944 yılından itibaren Akropolis'in hemen altındaki Theseion bölgesindeki karargahında Grivas neredeyse bütün zamanını EAM ve onun silahlı gücü olan ELAS'la mücadeleye ayırır. Bu noktada Mark Mazower ise Grivas'la ilgili olarak onun komünistlere karşı önemli operasyonlarda Güvenlik Taburları adı verilen silahlı güçle birlikte hareket ettiğini belirtir. Böylece Grivas söz konusu askeri gücün işbirlikçisi durumundadır çünkü Alman işgal güçleri tarafından oluşturulan Güvenlik Taburları Yunan gönüllülerince idare edilen, komünistler ve isyancı gruplarla savaşan, ayrıca sivilleri esir alıp onları çeşitli askeri fabrikalarda çalıştırılmak üzere gemilerle Almanya'ya gönderen bir organizasyondur. Savaş döneminde Güvenlik Taburları şüphesiz Yunan halkı tarafından da hain olarak damgalanmıştır. Mazower bu konuda ayrıca ismini vermediği bir kişi vasıtasıyla "... Bugün (onlar) Almanlarla beraberler. Yarın Kral döndüğünde onu geri getirenlerle beraber olurlar..." ifadesini de kullanır. Mark Mazower, *Inside Hitler's Greece*, Yale University Press, New Haven and London, 1993, s.349; Harry Scott Gibbons, *The Genocide Files*, Charles Bravos Press, Londra, 1997, s.20.

15 KGMA.K. No. 2882, D. No. 1945. Yunan Adalarına Yardım Dosyası. Türkiye Kızılay Cemiyeti Umumi Merkezi (TKCUM) tarafından Yüksek Reisliğe gönderilen 2 Mayıs 1945 tarih ve 9087 sayılı yazı.

16 *Cumhuriyet*, 18 Kasım 1944.

17 KGMA.K. No. 2882, D. No. 1945. Yunan Adalarına Yardım Dosyası. TKCUM tarafından Yüksek Reisliğe gönderilen 8 Mayıs 1945 tarih ve 9574 sayılı yazı.

18 KGMA. K. No. 2882, D. No. 1945. Yunan Adalarına Yardım Dosyası. TKCUM tarafından Yüksek Reisliğe gönderilen 20 Nisan 1945 tarih ve 8245 sayılı yazı.

19 KGMA. K. No. 2882, D. No. 1945. Yunan Adalarına Yardım Dosyası. TKCUM tarafından Yüksek Reisliğe gönderilen 11 Mayıs 1945 tarih ve 9795 sayılı yazı.

KGMA. K. No. 2882, D. No. 1945. Yunan Adalarına Yardım Dosyası. TKCUM tarafından Yüksek Reisliğe gönderilen 16 Mart 1945 tarihli ve 5918 sayılı yazı.

nakliye gemileri ve şilepleri olmak üzere elindeki bütün imkânları seferber ederek bu ülkeye yardıma koşar. Bu gemilere ilaveten TCG Şimşek, Hızır Reis ve Sus isimli askeri gemiler de²⁰ yardım ve tahliye faaliyetlerinin içine girer. İkinci Dünya Savaşı dönemi Yunanistan açısından tam anlamıyla bir trajedinin yaşandığı bir süreç olarak tarihe geçer. Önce kansız ve son derece kolay bir zafer elde etmeyi planlayan²¹ İtalyanların ve hemen ardından 28 Ekim 1940 sonrasında Almanya'nın işgaline uğrayan²² Yunanistan savaşın sonuna kadar işgal altında kalırken Almanların uyguladığı stratejik açlıkla boyun eğdirme siyaseti sonucu²³ Yunan tarihine "Büyük Açlık Dönemi/ μεγάλοπλιός" olarak geçen bir insanlık dramıyla karşılaşır²⁴ çünkü 'eğer gerçekten bir Yunan trajedisi söz konusuysa o tam da Alman işgalinden sonra yaşanmaktadır.'²⁵ Selanik ve Atina gibi büyük şehirlerde açlıktan günde ortalama 3.000 kişinin öldüğü, sokaklarda açlıktan hayatını kaybetmiş insanların cesetlerinin sıradanlaştığı²⁶, cesetlerin zaman zaman çöp kamyonlarıyla toplanarak çukurlara atıldığı, 10-15 saat kuyruklarda bekledikten sonra insanlara sadece 6 gram un istihkakı verildiği bu dönemde Yunanistan'a yardım elini uzatan tek ülke ise Türkiye olmuştur²⁷. Yunanistan'a yardım konusunda girişimlere başlayan ise sadece Kızılay Cemiyeti ve Türk Dışişleri Bakanlığı değildir. Bu konuda önceliği ele alanlar arasında İstanbul'daki balık hâlinde balıkçılıkla uğraşanlar, sebze-meyve hâlinde kabızmallık yapanlar, gümrükçüler, Devlet Demir Yolları görevlileri, basın mensupları, İstanbul Belediyesi başta olmak üzere pek çok farklı belediye ve çalışanları, Gazeteciler Cemiyeti, TBMM Başkanlığı ve Türk parlamenterler, PTT mensupları, üniversiteler ve neredeyse Türkiye'nin dört bir tarafından Türk vatandaşları bulunmaktadır. Alman işgalindeki Yunanistan'la ilgili olarak Türkiye'nin yaklaşımı Yunanistan'da yayımlanmakta olan gazeteler için de geçerlidir ve Kathimerini gazetesi yaşananları 'Tabii dostluk hislerinden ve iki memleketi birleştiren ittifak bağlarından ilham alan bu tarz bir hareketin Türk-Yunan çözülmöz bağının en güzel ve en belirgin bir delilidir.'²⁸ derken Proia gazetesi ise 'Son günlerde Türk basını tarafından gösterilen hararetli

20 KGMA. K. No. 2882, D. No. 1945. Yunan Adalarına Yardım Dosyası. TKCUM tarafından Yüksek Reisliğe gönderilen 13 Nisan 1945 tarihli ve 7690 sayılı yazı. KGMA. K. No. 2882, D. No. 1945. Yunan Adalarına Yardım Dosyası. TKCUM tarafından Yüksek Reisliğe gönderilen 6 Nisan 1945 tarihli ve 7047 sayılı yazı.

21 Christopher Buckley, *Greeceand Crete 1941*, Efstathiadis Group, Atina, 1991, s.15.

22 Mary Henderson, *Greece 1919-1949; Xenia-A Memoir*, Weidenfeldand Nicolson Press, Londra, 1988, s.24.

23 Lyn Rowland, *The Survival of Titch, Efstathiadis*, Group Press, Atina, 2000, s.17.

24 J. O. Iatrides, *Ambassador Mac Veagh Reports; Greece; 1933-1947*, Princeton University Press, 1980, s.374.

25 Stanley Casson, *Greece Against The Axis*, Hamish Hamilton Press, Londra, 1941, s.60.

26 Marcel Junod, *Warriors Without Weapons*, New York Macmillan Co., 1951, s.178.

27 Bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: Ulvi Keser, *Yardım Et Komşu*, KTKD Yay., Ankara, 2005; Ulvi Keser, *Yunanistan'ın Büyük Açlık Dönemi ve Türkiye*, μεγάλοπλιός, IQ Yay., İstanbul, 2008 ve Ulvi Keser, *Kızılay Belgeleri Işığında Yunanistan'da Ölüm, Açlık, İşgal;1939-1949*, Türk Kızılayı Yayınları, Ankara, 2010.

28 *Kathimerini*, 19 Ağustos 1940.

sempatiden' bahseder²⁹. Yunanistan böyle bir dönemin hemen ardından BM'ye müracaat ederek Kıbrıs adasının kendisine verilmesini talep eder. Kıbrıs Türk toplumu ise buna karşılık mitingler yapıp³⁰ Taksim³¹ ideolojisini geliştirmiştir. Neticede 17 Aralık 1954'te BM Genel Kurulu 8 çekimsiz oya karşılık 50 oyla Kıbrıs meselesinin şimdilik görüşülmemesi kararına varır³². BM Genel Kurulu'nda Yunanistan'ın ve Kıbrıslı Rumların isteklerinin aksine olumsuz bir sonucun çıkması Yunanistan'da ve Kıbrıs'ta olayların çıkmasına neden olur. Özellikle Kıbrıs'ta bütün ada sathına yayılan gösteriler zaman zaman ayaklanma şekline dönüşür³³. Bu durum Yunanistan tarafından emekli Yunan subayı Georges Grivas'a kurdurulan³⁴ EOKA'nın Kıbrıs Türklerine yönelik eylemlerini arttırmıştı. İngiltere "Ya özgürlük, ya ölüm"³⁵ parolasıyla hareket eden Grivas komutasındaki EOKA'nın en büyük destekçisinin Yunanistan olduğunu iyi bildiğinden³⁶ Yunanistan'ı sıkıştırmak amacıyla Türkiye'nin de katılacağı bir uluslararası konferans toplanmasını talep ederek Yunanistan'a olan destekleri kesmeyi düşünmektedir³⁷. Bu sebeple 29 Ağustos 1955 günü Londra Konferansı yapılarak İngiltere Dışişleri Bakanı Mac Millan, dönemin Türkiye Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve Yunanistan Dışişleri Bakanı Stefanopulos Kıbrıs konusunu masaya yatırır³⁸. Fatin Rüştü Zorlu bu toplantıda şunları ifade

29 Proia, 18 Ağustos 1940.

30 İngiltere'nin Rum yanlısı yaklaşımı ve Kıbrıs Türklerini ikinci sınıf insan olarak görmesine yönelik yapılan ilk miting ise 1948 tarihli'dir. 28 Kasım 1948 tarihli bu miting sonrasında Başbakan İsmet İnönü'ye bir telgraf gönderen Dr. Fazıl Küçük mitingle ilgili bilgi verir; "28 Kasım 1948 tarihinde Lefkoşa'da 15.000 Türkün yapmış olduğu Ayasofya mitinginde bir kere daha Kıbrıs Rumlarının Yunanistan'a ilhak ve muhtariyet taleplerinin şiddetle reddedilmesi oy birliğiyle kararlaştırılmıştır. Kıbrıs Türkleri ilhak ve muhtariyetin tamamıyla Türklüğün mahvına sebep olacağına ve adanın asayişini bozacağına inanıyorlar." BCA.030.01.40.241.14. Ayrıca bkz: Rauf R. Denktaş'tan aktaran Erten Kasımoğlu, *Eski Günler Eski Defterler*, Lefkoşa, 1986, ss.40-41.

31 Taksim; Aralık 1956 tarihinde Başbakan Adnan Menderes'in Sömürgeler Bakanı Lennox Boyd ile görüşmesinin ardından Türkiye de Yunanistan'ın Enosis düşüncesine karşı adanın Türkiye ve Yunanistan'a paylaşılması. Esra Sarıkoyuncu Değerli, *Demokrat Parti Döneminde Türkiye'nin Kıbrıs Politikası (1950-1960)*, Akademik Bakış, C.6, S.11, 2012, ss.85-101.

32 Kıbrıs'taki İngiliz idaresi tarafından basılan yıllık rapordan (Annual Report) istifade edilerek hazırlanmış 3 yıllık değerlendirme raporu. Government of Cyprus, Review of Events In Cyprus 1955-1957, Lefkoşa, 1958.

33 A.g.r.

34 Yunanistan'ı yönetenler tarafından tam bir utanç kaynağı olduğu iddia edilen ve durumun böyle olduğunu bilecek kadar da zeki olduğu ileri sürülen Grivas gerek siyasi partiler, gerek yöneticiler, gerekse diplomatlar tarafından bazen kıskançlıkla ancak çoğunlukla hep bir kuşkuyla izlenir. Byford Jones, *Grivas and The Story of EOKA*, Robert Hale Limited, Londra, 1959, s.14.

35 KTMA, EOKA Bildirileri Dosyası No.1318 ve 1319.

36 Christos P. Ioannides, *In Turkey's Image-The Transformation of Occupied Cyprus into a Turkish Province*, New Rochelle Publications, New York, s.54.

37 BYGM, Olayların Takvimi, "Kıbrıs Meselesi", Ankara, Ağustos 1955, No. 261, s.181.

38 Vanezis'in ileri sürdüğü gibi esasında İngiltere'nin bu toplantıyı düzenlemesi ve ilk defa olarak Yunanistan ile Türkiye'yi de bu toplantıya davet etmesindeki gaye geleneksel "Böl ve Yönet" politikaları çerçevesinde Kıbrıs meselesini bir Türk-Yunan meselesi haline getirmek, daha sonra Aralık 1956 tarihinde Avam Kamarası'nda açıklanacağı üzere her iki topluma da self-determinasyon hakkı verilmesini talep etmek ve iki toplum arasına

eder³⁹;

“Kıbrıs coğrafi olarak Anadolu yarımadasının bir uzantısıdır. Bu yüzden ada Türkiye’ye, ya da Türkiye çevresindeki Doğulu ülkelerin kaderiyle en az Türkiye kadar yakından ilgili olan bir devlete ait olmalıdır. Savaş durumunda Türkiye’nin ikmali ancak batı ve güney limanlarından mümkün olabilecektir ama bu limanların hepsi Kıbrıs’ın gölgesi altındadır. Eğer bu adayı elinde bulunduran, aynı zamanda Türkiye’nin Batısındaki adaları da elinde bulunduran bir devlet ise, o zaman Türkiye’yi etkinlikte çevrelemiş olacaktır. Hiçbir devlet kendi güvenliğini ne kadar yakın bir dost ve müttefiki olursa olsun, bir başka devlete bütünüyle teslim edemez.”

Türkiye’nin bu düşüncesine karşılık Yunanistan ise Kıbrıs’ın ilhak edilmesini istemektedir⁴⁰. Türkiye’de yaşanan birtakım gelişmeler ise Kıbrıs ile ilgili politikayı belirginleştirir. Türkiye’nin İngiltere’nin adayı kendisine devretmeyeceğini anlaması, federatif bir yönetimin Türkiye’nin çıkarına olacağına inanması ve Batının desteğine ihtiyaç duyması Taksim tezini kabul etmesine neden olmuştur⁴¹. Bunun sonucunda Türkiye Taksim tezini Kıbrıs Türk toplumuna kabul ettirmek için Türk toplumunun siyasî liderleriyle görüşmeler yaparak ada halkının siyasî, maddî, askerî yönden desteklenmesi gereğini hissettirmiş ve zaman içinde de uygulamaya başlamıştır. Bu dönemde meydana gelen en ilgi çekici gelişmelerden birisi de EOKA tedhişine tepki göstermek üzere Türkiye’de Türk Kıbrıs Müdafaa-i Hukuk Cephesi isimli bir örgütlenme olduğu iddialarıdır. Dönemin Başbakanına 25 Ağustos 1955 tarihinde gönderilen Celalettin Sorgunç imzalı bir mektupta böyle bir oluşuma gidildiği ileri sürülür⁴². Aynı dönem içinde Türkiye’de de vatandaşlar yetkili makamlara çektikleri telgraflar ve gönderdikleri mektuplarla Kıbrıs’ta olup bitenler konusunda tepkilerini dile getirirler⁴³. Bu uygulama sonrasında Kıbrıslı Türklerin mal, can ve namus güvenliklerini korumak üzere kurulan mahallî ve güçsüz pek çok yeraltı örgütü⁴⁴ ve hemen ardından Volkan, 9 Eylül gibi örgütlenmelerden sonra⁴⁵ Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT)’nin⁴⁶ kurulması

güvensizlik ve nefret duygularını yerleştirerek dünya kamuoyuna iki toplumun artık bir arada yaşayamayacaklarını ilan etmektir. P PN Vanezis, *Cyprus Crime Without Punishment*, Regal Printing Ltd., Hong Kong, 2000, s.73.

39 Süleyman Koç, *Dünden Bugüne Kıbrıs Sorunu ve Stratejik Yaklaşımlar*, IQ Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2005. s.147.

40 Suat Bilge, *Le Conflit De Chypre Et LesCypriotesTurcs*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay., Ankara, 1961, s.31. Ayrıca bkz: M. Fazıl Kouchouk, *The Voice of Cyprus*, Lefkoşa, Kasım 1956, s.1.

41 Mustafa Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, Phonix Yay., Ankara, 2004.

42 BCA. 030. 01. 36. 218. 2.

43 BCA. 30.01.36.220.2

44 KTKD İzmir Şubesi Başkanı merhum Mustafa Tunçalp ile 18 Ekim 2002’de yapılan görüşme. TMT Derneği Başkanı Yılmaz Bora ile 13 Temmuz 2003 tarihinde Girne’de yapılan görüşme.

45 Volkan teşkilatının kurucuları arasında yer alan merhum Kemal Mişon ile 11 Temmuz 2003 tarihinde Lefkoşa’da yapılan görüşme.

46 Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT) Rumların Kıbrıslı Türklere karşı kurduğu EOKA örgütüne karşı 23 Kasım 1957 tarihinde Kıbrıs Türk toplumunun ileri gelenlerinden

ve desteklenmesi olmuştur⁴⁷. 1957 yılında yaşanan gelişmeler sonucunda⁴⁸ Dr. Burhan Nalbantoğlu, Rauf R. Denктаş ve Türkiye Cumhuriyeti Lefkoşa Başkonsolosluğunda İdari Ateşe olarak çalışan Kemal Tanrısevdi tarafından TMT'nin kurulmasına karar verilmiştir⁴⁹. Rauf Raif Denктаş bu yeraltı örgütünün oluşma sebeplerini şöyle açıklar⁵⁰;

“1. EOKA'nın siyasi liderliğe bağlı olarak Rumların Enosis siyasetini güden bir yeraltı teşkilatı halinde etkili faaliyeti,

2. Türk cephesinde hissedilen boşluk, Kıbrıs Türk halkının bölgesel ve birbirinden ayrı mukavemet hücrelerinin etkili bir şekilde faaliyet gösterebilmesi ve bu faaliyetlerin Türk davasına hizmet edebilmesi için gerekli görülen “tek çatının” kurulması,

3. Türkiye'deki mukavemetçilerle bağlantı kurulması,

4. Uzun vadeli bir mukavemet için halka ve desteğe itimat telkinidir.”

Temelleri 1957 yılında atılan TMT örgütü herhangi bir ülkenin desteğini almadan EOKA saldırılarına tek başına karşı koyacak durumda değildir⁵¹ ve Denктаş'la arkadaşları TMT'nin Türkiye tarafından desteklenmesi görüşünü paylaşmaktaydılar. Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Genelkurmay ile irtibata geçilir⁵². Ankara'da 2 Ocak 1958 tarihinde Dr. Fazıl Küçük ve Rauf Denктаş Türkiye Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ile bir araya gelerek TMT örgütü ve amacı hakkında bilgi vererek bu örgütün Türkiye'nin sorumluluğuna sokulması üzerinde duruldu. Bütün bu bilgilendirmeleri dikkatlice dinleyen bakan “Size silah göndersek alabilir misiniz?”⁵³ sorusunu sorarak o güne kadar Türkiye'de o güne kadar dillendirilen “Kıbrıs diye bir davamız yoktur.”⁵⁴ politikasının değişmeye başladığını gözler önüne sermiştir. Nisan 1958 tarihinde Fatin Rüştü Zorlu ve General Karabelen arasında yapılan görüşmede TMT'ye yapılacak yardımın kesinlikle gizli tutulacağı, Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin adlarının geçmeyeceği kesin bir dille ifade edilmiştir⁵⁵. Kısacası Kıbrıs Türk toplumunun varlığının

Rauf Denктаş, Mustafa Kemal Tanrısevdi ve Dr. Burhan Nalbantoğlu tarafından kurulan direniş örgütüdür. Bu örgüt faaliyetlerine resmi olarak 1 Ağustos 1958 tarihinde başlayıp 1974 Kıbrıs Barış Harekati sonrasında 1 Ağustos 1976 tarihine kadar devam etmiş ve bu tarihte yerini KKTC Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığına bırakarak tarih sayfasındaki yerini almıştır.

47 KKTC Kurucu Cumhurbaşkanı merhum Rauf R. Denктаş ile 8 Temmuz 2003 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme.

48 TMT Lefkoşa Sancağı Kovanbeyi merhum Nevzat Uzunoğlu ile 13 Temmuz 2003'te Girne'de yapılan görüşme.

49 Denктаş, a.g.g.

50 Akkurt, a.g.e., s.16.

51 TMT Limasol kadrosundan merhum Macit Aydınova ile 13 Temmuz 2003 tarihinde Girne'de gerçekleştirilen görüşme.

52 GKK.İğri Arşivi, 1. P. A. Tarihçesi, 1. Böl., s.2.

53 Denктаş, a.g.g.

54 *Son Posta*, 11 Temmuz 1954.

55 Seferberlik Tetkik Kurulu Ankara karargâhında TMT'nin yeniden yapılandırılması

garantiye alınması, uluslararası antlaşmalar ile adaya müdahale hakkının oluşması Demokrat Parti hükümeti zamanında başlamıştı. Temmuz ayına gelindiğinde Fatin Rüştü Zorlu TMT'yi örgütleyecek olan özel harpçiler, General Daniş Karabelen, Albay Eyüp Mater, Yarbay Rıza Vuruşkan, Binbaşı İsmail Tansu, Yüzbaşı Rahmi Ergün ve Yüzbaşı Mehmet Özden'den oluşan heyet ile görüşme yaparak neler yapılacağı üzerinde karara varılır⁵⁶. TMT'nin bayraktarlığını üstlenen Rıza Vuruşkan, Ali Conan kod adı ile Türkiye İş Bankası'nın Lefkoşa şubesine banka müfettişi olarak gelip 1958'den 1960 yılına kadar görevini sürdürür⁵⁷. Bunun dışında Binbaşı Necmettin Erce, Binbaşı Şefik Karakurt, Yüzbaşı Mehmet Özden ve Yüzbaşı Rahmi Ergün TMT'de görev almak üzere İş Bankası bünyesinde veya öğretmen olarak adaya gelmişlerdir⁵⁸. Rumların Enosis düşüncesini Türklerin ise Taksim ideolojisini ortadan kaldırmak ve çıkarlara uygun bir durum yaratma isteği sonucunda bağımsızlık fikri ortaya atılmıştı. Bu fikrin tartışılması, İngiltere, Yunanistan, Türkiye ve ABD tarafından benimsenmesi sonucunda 11 Şubat 1959'de Zürih Anlaşması ve 19 Şubat 1959'da da Londra Anlaşması imzalanmıştı. İttifak ve Garanti Anlaşmaları ile iki uluslu yeni bir yönetime adım atılıyordu. Bu yeni oluşum Kıbrıs Cumhuriyeti olup resmî olarak, 16 Ağustos 1960 tarihinde ilan edildi⁵⁹. Bu antlaşmalar Yunanistan, İngiltere ve Türkiye başbakanları ile Kıbrıs Rumları adına Makarios ve Kıbrıs Türk toplumu adına Dr. Fazıl Küçük tarafından imzalanmıştı. Kıbrıs Cumhuriyetinin ilanından hemen sonra 1960 Anayasası oluşturulmuştu. Cumhuriyetin esasları anayasada yer alarak Garanti ve İttifak Antlaşmaları ile Taksim ile Enosis fikrinin tamamen yasaklandığı belirtilmişti. Ayrıca Türkiye ve Yunanistan bu antlaşmalar ile adada bulunan kendi uluslarına yönelik yardım etme hakkı kazanmıştı⁶⁰. İki yıl boyunca DP hükümeti tarafından desteklenen TMT örgütünün imzalanan Londra ve Zürih antlaşmalarından sonra durumunun ne olacağı gündeme gelmişti. Şubat 1960 tarihinde antlaşmaların imzalanmasından dönen Adnan Menderes ise General Daniş Karabelen, Albay Rıza Vuruşkan ve Binbaşı İsmail Tansu'nun TMT ile ilgili şu soruları ile karşılaşır⁶¹;

“Sayın Başbakan, Zürih ve Londra antlaşmalarını imzaladı. Kıbrıs'ta Türk-Rum Cumhuriyeti kurulacak, adaya Türk askeri çıkacak. Bu durumda TMT lağvedilecek mi, faaliyetleri kısıtlanacak veya durdurulacak mı? Biz bunlardan endişeliyiz. Çünkü Yunanların hiçbir zaman ve hiçbir suretle Enosis fikrinden vazgeçemeyeceklerine

çalışmalarını yürüten Emekli Alb. İsmail Tansu ile 18 Mart 2005 tarihinde Ankara'da yapılan görüşme.

56 Emekli Alb. İsmail Tansu ile 23 Kasım 2002 tarihinde Ankara'da yapılan görüşme.

57 TMT lideri Alb. Rıza Vuruşkan'ın kızları Yasemin Vuruşkan Mesci ve Ferizet Vuruşkan ile 24 Kasım 2002 tarihinde yapılan görüşme.

58 Akkurt, a.g.e.

59 Koç, a.g.e.

60 Yavuz Güler, “KKTC'nin Kuruluşuna Kadar Kıbrıs Meselesi”, *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.5, S.1., 2004, ss.101-112.

61 Koç, a.g.e., s.170.

inanıyoruz. Başbakan'ın cevabı nettir; 'Hayır, hayır TMT lağvedilmeyecek. Aksine aynı hızla örgütlenmesine ve silahlanmasına devam olunacak. Endişelerinizi anlıyorum. Ben de aynı düşünceyi taşıyorum, müsterih olunuz, siz işinize şimdiye kadar olduğu gibi devam edeceksiniz. Hiçbir T.C. hükümeti Kıbrıs adasının Yunanistan'a ilhakına izin vermeyecektir.'

Cumhuriyet yönetiminin ömrü uzun sürmemiştir. İki toplum arasındaki Anayasa'nın belirli hükümlerinin ihlal edilmesi ve uygulanmamasına yönelik fikir ayrılıkları nedeniyle olaylar çıkmaktaydı. 1963 yılında Makarios'un Dr. Fazıl Küçük'e danışmadan bazı temel hükümleri dâhil olmak üzere Anayasa'nın değiştirilmesine yönelik önerileri kamuoyu tarafından öğrenilince bu durum krize dönüşmüştü. 1963 yılındaki anayasal kriz, 1963 yılının sonlarına doğru cumhuriyetin çöküşünü getiren toplumlararası şiddete yol açtı⁶². Kıbrıs'ta yaşanan üç yıllık cumhuriyet döneminde ise Türkiye Cumhuriyeti tarihî günlerini yaşamaktaydı. 27 Mayıs 1960 darbesi Türkiye Cumhuriyeti'nin dönüm noktalarından birini oluşturmaktadır. Demokrat Parti'nin on yıllık iktidarlığında muhalefet, üniversite, basın ve ordu ile çatışması, darbenin zeminini oluşturmuştu. Ayrıca 1950-1960 döneminde yaşanan Topkapı olayı, Konya olayları, Kayseri olayları, 28-29 Nisan öğrenci olayları gibi olaylar darbe sürecinin yolunu açmıştır. 27 Mayıs 1960 Darbesi Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk askeri darbe özelliğini taşımaktadır. Bu askeri müdahale DP hükümetine son vermişti⁶³. Menderes hükümetini yıpratın ve darbe sürecinin yaşanmasına neden olan olaylardan birisi de Kıbrıs sorunudur. Öte yandan Londra'da İngiltere, Yunanistan ve Türkiye Dışişleri Bakanlarının katılımıyla Ağustos 1955 sonunda başlayan Lancaster House görüşmelerinden sadece bir hafta sonra Türkiye'de yaşanan 6-7 Eylül olayları DP iktidarını yıpratmıştır⁶⁴. Türkiye'de yaşanan bütün bu gelişmeler Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluş aşamasına denk gelmektedir. Rumların Enosis faaliyetleri kapsamında kurdukları EOKA örgütüne karşı Kıbrıs Türk toplumu tarafından gizli bir şekilde kurulan TMT, kurulma aşamasında en büyük desteği Türkiye Cumhuriyeti'nin DP hükümetinden almıştı.

2. 27 Mayıs 1960 Askerî Müdahalesinin Türk Mukavemet Teşkilatı'na Yansıması

1960-63 süreci TMT'nin en zor dönemi olmuştur. Türkiye'de yaşanan darbe, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilanından sonra TMT'yi zora sokmuştur. Darbe öncesinde Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından Silahlı Kuvvetlerin

62 Ayla Gürel, *Kıbrıs'ta Yerinden Olmak - Sivil ve Askerî Çatışmanın Sonuçları*, Rapor 4. PRIO Cyprus Centre, 2012, ss.1-35.

63 Ümit Erdoğan, *Demokrat Parti ve 1960 İhtilali*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, s.75.

64 Sedef Bulut, "27 Mayıs 1960'tan Günümüze Paylaşılmalı Demokrat Parti Mirası", *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.19, 2009, ss.73-90.

bünyesindeki silahlar çeşitli bahanelerle kaydı düşürülerek Kıbrıs için depolarda saklanmaktaydı. 27 Mayıs Hükümet Darbesi sonrasında çeşitli gazetelerin manşet haberinde bu silahların Menderes Hükümeti'nin muhalefete karşı kullandığı silahlar olarak aktarıldığı görülmektedir. Buna rağmen Menderes ve Zorlu'nun Yassıada'daki yargılama sürecinde Kıbrıs konusundaki gizliliğe bağlı kaldıkları görülmektedir⁶⁵. Darbe sonrasında TMT'nin en büyük destekçisi Demokrat Parti Hükümeti devrilmiş, adaya Türk-Rum dostluğunu savunan emekli kurmay Albay Emin Dırvana elçi olarak atanmıştır⁶⁶. Yeni elçi adaya gönderilirken Ankara'daki yeni yönetim tarafından Denктаş ve arkadaşlarının tutumları konusunda uyarılmıştı Denктаş ve arkadaşlarının Kıbrıs Cumhuriyeti'ne ve iki toplumlu yaşama inanmadıkları ve bunu bozmak için çalıştıkları vurgulanmıştır. Bunun dışında TMT'yi olumsuz olarak etkileyen unsurlardan biri de Denктаş tarafından yazılan raporların Ankara'ya ulaşmamasıdır. Daha sonraki süreçte Denктаş ve İsmet İnönü'nün yapmış olduğu görüşmeler sonucunda İnönü'nün bu raporlardan kesinlikle haberi olmadığını belirtmesi dikkat çekicidir⁶⁷. Ayrıca TMT'nin Ankara ayağında beyin rolü oynayan ve 1 numaralı isim olarak nitelendirilebilecek Daniş Karabelen'in görevden alınması, ardından STK Lojistik Şube Müdürü olan ve TMT organizasyonunda 2 numaralı rolü üstlenen Binbaşı İsmail Tansu'nun emekliye ayrılması ve son olarak da Albay Rıza Vuruşkan'ın Kıbrıs'tan geri çekilmesi TMT faaliyetlerine ard arda üç darbe birden vurur. Albay Rıza Vuruşkan'dan boşalan TMT'nin Bayraktarlık görevine ise Mustafa Kaya Dağlı kod adıyla görev yapan Şefik Karakurt başlayacaktır⁶⁸.

Denктаş'a göre TMT, 27 Mayıs 1960 tarihinde Türkiye'de ortaya çıkan yeni durumdan en çok etkilenen kuruluşların başında gelir⁶⁹;

"...27 Mayıs olduğu gece Rıza Vuruşkan bana telefon etti. Bana 'Türkiye'de ihtilal olmuştur. Dr. Küçük, Menderes'i çok sever. Aksi bir şey söylemesin. Bu artık askerın el attığı bir olaydır. Gel birlikte Dr. Küçük'e gidelim.' dedi. Dr. Küçük'e gidip uyandırdık. Kendisine durumu anlattık. Tabii çok üzüldü. Ben de çok üzüldüm. Kıbrıs'a muazzam yardım eden Menderes-Zorlu ikilisi ortadan kaldırılıyordu. Bilahare sağda solda Kıbrıs'a gönderilmek üzere depolanmış silahlar bulunmaya başladı. Bunlar halkı silahlandırmak üzere toplanan silahlardır diye kullanılmak istendi mahkemede aleyhlerine. Biz Dr. Küçük'le beraber bunların Kıbrıs'a gönderilmek üzere hazırlanan silahlar olduğunu duyurduk ama TMT derhal tu kaka oldu. Menderes'in silahşorları anlamına gelen bir şey üzerine ve buraya gelen ihtilal büyükelçisi Dırvana, TMT'nin

65 A.g.m.

66 Türkiye Cumhuriyeti'nin Kıbrıs Cumhuriyeti'ndeki ilk büyükelçisi olan Emin Dırvana, Harp Akademisi ve Londra Askeri Ataşeliği görevlerinden sonra Paris'teki NATO Başkomutanlık Karargahı'ndaki görevinden Kur. Yarbay rütbesiyle kendi isteğiyle ayrılır ve siyasete atılır. *Hürriyet*, 18 Eylül 1957.

67 Can M. Kasapoğlu, *Kıbrıs'ta Yerel Bir Mukavemet Örgütü Olarak Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT'nin) İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Bilimleri Ana Bilim Dalı, Ankara, 2008, s.89.

68 Tansu, a.g.g., 2002.

69 Denктаş, a.g.g.

adını bile duymak istemez durumdaydı. Bir gün bize gelip dedi ki 'Yorgacis, Yunanistan ve Türkiye'den polis getirip silahları toplamak istiyor. Ne dersiniz?' Ben de 'Efendim, Yorgacis EOKA'nın silahlarının nerede olduğunu bilen adam. Ben de TMT'nin silahlarının nerede olduğunu bilen adamım. Eğer böyle bir şey yaparsanız ben bu silahları size Atatürk Meydanı'nda yığarım ve teslim ederim. Türkiye'nin silahlarıdır bunlar, mukavemet silahlarıdır. Tedhiş silahı değildir.' dedim ve onu da öyle gönderdik..."

O güne kadar yaklaşık 5.000 Kıbrıslı Türk'ü mukavemet konusunda bilgilendiren ve eğiten TMT, Türkiye'de oluşan yeni dönemle beraber birçok asılsız iddia sonrasında çalışmalarını sağlıklı olarak devam ettiremez ve faaliyetler ister istemez sekteye uğrar⁷⁰;

"Darbecilerin istihbaratına göre başta Daniş Karabelen Paşa olmak üzere hepimize Demokrat Parti hükümetinin adamları, Adnan Menderes'in Gestaposu adını yakıştırmışlardı. İlk etapta ne olup bittiğini anlamaya çalışırken Kıbrıs'ta böyle bir teşkilatın mevcudiyeti ve adaya silah gönderilmiş olması darbeyi gerçekleştirenleri ürkütmüştü Dairemizdeki subayların tümünü tutuklamayı planlamışlardı. Menderes'in Gestaposu propagandası yapıyorlardı. Hatta bu dairenin bütün subaylarını tevkiif edeceğiz demişler. Bu aptalca ve adi dedikodudan, darbenin ilk gününde haberdar olur olmaz hemen koşmuş, ihtilal komitesi içinde bulunan 4 arkadaşımın temas kurmaya çalışmış, bunlardan Kurmay Albay Osman Köksal (Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı Komutanı), Kurmay Albay Alpaslan Türkeş (Başbakanlık Müsteşarı) ile görüşerek dairemizin asli görevi ile Kıbrıs'la ilgili gizli faaliyetlerimizi açıklayarak gerekli izahatlar da bulunmuştum."

27 Mayıs 1960 tarihinde Türkiye'de yeni bir dönemin başlaması ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nin idareye el koymasının ardından TMT için de sıkıntılı bir süreç başlar. TMT faaliyetleri konusunda bilgisi olmayan bu yeni dönemin yetkilileri TMT organizasyonunu ilk etapta "Menderes'in Kıbrıs adasındaki silahlı gücü olarak değerlendirir. TMT faaliyetleri konusunda bilgi toplanmaya başladıktan sonra TMT son derece haksız bir suçlamayla karşılaşır ve "Gestapo" olarak nitelendirilir. Dönemin ilk günlerinin olağan karşılanabilecek toz dumanı içerisinde yapılan bu yakışıksız nitelemeler ve suçlamalar sonrasında STK Başkanlığı görevini yaklaşık 7 yıldan bu yana yapmakta olan Daniş Karabelen de bu görevinden alınır⁷¹. Darbe yönetiminin önemli gelişmelerinden biri de TMT'nin kurucuları arasında olan Burhan Nalbantoğlu gibi önemli kişilerin yeni Türkiye hükümeti ve Kıbrıs'taki temsilcileri tarafından TMT'den soğutulmaya çalışılmasıdır. Fuat Veziroğlu, Burhan Nalbantoğlu'nun bu süreçte sıkıntılar yaşadığını, tehdit edildiği, evinden zorla alınarak birtakım olumsuz muameleye maruz kaldığı hatta köpeğinin vurulduğunu ve bütün bunlardan Ankara'ya gidip Cevdet Sunay ile yaptığı görüşmeden sonra kurtulduğunu ifade etmiştir. Nalbantoğlu'nun yaşadığı sıkıntılar darbe dönemindeki TMT yöneticilerinden kaynaklanmaktadır. Diğer bir sıkıntıyı ise darbe dönemi öncesi

70 Tansu, a.g.g.

71 Denктаş, a.g.g.

Genelkurmay tarafından görevlendirilen Yakup Şen'in yaşadığını görmekteyiz. Şen, Türkiye'deki kargaşa döneminde TMT'nin biraz ihmal edildiği, adaya tayin edilen siyasi bürokratların Rum-Türk dostluğu çerçevesinde Rumlarla iyi ilişkiler kurdukları ve bu sırada kendisinden şüphelenen Rumların bir takım tatbikatlar yaptığını ifade etmiştir. Türkiye'de yaşanan gelişmelerin TMT'yi fazla etkilememesi için gerek Türkiye'de ve gerekse Kıbrıs'ta TMT ileri gelenleri yoğun bir faaliyetin içine girerler⁷²;

"...Ben o devirde TMT Ankara'da TMT'nin koordinatörüydim. Beni tanıyan üst kademe yöneticileri (beni) birkaç defa TMT'nin bağlı olduğu dairenin Millî Birlik Komitesi üyeleriyle görüşürdü. İddialarının gerçek olmadığını, buraya gönderilen ikmal malzemelerinin düşmana karşı ileride kullanılmak üzere gönderildiğini, personel eğitiminin bu maksat için yapıldığını, muhaliflere zarar vermek için bir hareket olmadığını usulüne göre izah ettim. Bu görüşmelerimizin birçoğunda Dr. Burhan Nalbantoğlu, Ankara'da bulunmaktaydı. Ben görüşükten sonra kaldığım otel olan Ulus'taki Çelik Palas'ta ben, Burhan ve görevden alınan Rıza Vuruşkan buluşur ve kendisine konuları etraflıca anlatırdık. Pek tabii onlar kendilerine göre bir takım temaslarda bulunuyorlardı. 19 Ağustos 1960 tarihinden sonra Ankara'daki görevim sona ererek Kıbrıs'a geldim. Beni bir süre sonra Bayraktarlık koordinatörü olarak atadılar. Bu görev 63 olaylarına kadar devam etti fakat TMT'nin duraklama devriydi. İşte bu duraklama devri sonrasında Sayın Denктаş tüm masrafları kendine ait olmak üzere Türkiye'deki ilgililere ulaştırılmak üzere hazırladığı raporla beni iki defa Türkiye'ye gönderdi. Raporlar ilgililere o dönemde devlette etkin bir görevi olan Kıbrıs Türk Kültür Derneği başkanı Mehmet Ertuğruloğlu kanalıyla ulaştırıldı. Bu girişimler sayesinde TMT aktif olarak faaliyete geçti..."

TMT'nin Türkiye'den gelen yardımların aynı şekilde devam ettirilmesi talebi Kurmay Albay Alpaslan Türkeş tarafından kabul edilir ve istenilenler yerine getirilir⁷³;

"Türkiye'de 1960 ihtilal yönetimi, Kıbrıs'ta henüz ne olup bittiğinden habersizdi. Nitekim Kıbrıs'taki mevcut liderliğe ve özellikle Denктаş Bey'e karşı olumsuz bir tavır içine girmişlerdi. İhtilalden sonra Ankara'ya gittik. Orada bize Alpaslan Türkeş açıkça muhalefetini beyan etti. Ve Türkeş, özel olarak Rauf Bey'i odasına çağırarak ona 'Yahu Denктаş bey, siz Kıbrıs'ta neler yapıyormuşsunuz da bizim haberimiz yok.' diye hesap sormuş. Aslında ihtilal sonrası yönetim TMT'nin oluşumuyla ilgili durumdan da habersizdi. Çünkü TMT çok gizli ve Özel Harp Dairesi bünyesinde kurulmuştu. Buna bağlı olarak da TMT için Kıbrıs'a yapılan silah sevkiyatı ve diğer işlemler dosyalarda incelendiği zaman başka kanallara gönderildiği görülüyor. Silahların Kıbrıs'a ve TMT'ye gönderildiği yolunda dosyalarda kayıt bulunmuyordu. Tabii ihtilal sonrası yönetimde Alpaslan Türkeş de Başbakanlık müsteşarı olduğu için bu konuları tepkiyle karşılıyor."

Mağusa Sancağı'nda görevli Binbaşı Şefik Karakurt Milli Birlik Komitesi içerisindeki yakın dostları vasıtasıyla Bayraktar Vuruşkan'ın görevden

72 Ortam, 12 Şubat 1996.

73 Kıbrıs Postası, 30 Kasım 1986.

alınmasını ve önce Ankara'ya, oradan da Eğirdir Dağ ve Komando Okulu'na çekilmesine sebep olur. Ancak bu geçiş dönemi gerek TMT askeri kanadında gerekse Ankara yönetiminde epeyi sıkıntılı geçecektir. Alb. Rıza Vuruşkan'dan boşalan TMT'nin Bayraktarlık görevine ise doğaldır ki hiç de yabancı olamayan birisi geçecek ve 26 Eylül 1960 tarihinden itibaren Mustafa Kaya Dağlı kod adıyla görev yapan Şefik Karakurt adada Bayraktar olarak göreve başlayacaktır.⁷⁴ Mağusa Sancağı'nda görevli Bnb. Şefik Karakurt'un kendi kurallarını uygular bir hal çizmesi esasında Bayraktarlığı da, Bayraktar Rıza Vuruşkan'ı da son derece rahatsız etmektedir ve bu konuyla ilgili şikâyetlerini Bayraktar Vuruşkan en azından sözlü olarak Bnb. İsmail Tansu'ya da bildirmiştir; ancak kendi seçip götürdüğü bir personelin geriye çekilmesi yolunda bir teklifte bulunmayı askeri anlayışına ters kabul ettiğinden onun geri çekilmesine de sebep olmaz. İlginçtir ki 27 Mayıs 1960'ın hemen ardından söz konusu Bnb. ise Milli Birlik Komitesi içerisindeki yakın dostları vasıtasıyla Bayraktar Vuruşkan'ın görevden alınmasını ve önce Ankara'ya, oradan da Eğirdir Dağ ve Komando Okulu'na çekilmesine sebep olur. Ancak bu geçiş dönemi gerek TMT askeri kanadında gerekse Ankara yönetiminde epeyi sıkıntılı geçecektir⁷⁵:

“Rıza Vuruşkan gitti ve yerine bu ikinci adam geldi. Nihayet şu kadar ay sonra o gitti ve 6 ay kadar bir boşluk var ortada ve Melih Bey lakabı altında bir Bnb. (geldi). İşte rutin işleri yürütüyor. Bir şey yaptığı yok ve hareketsiz bir dönem, tamamen hareketsiz bir dönem. Nihayet bana bir gün Genelkurmay'dan bir Albay geldi ve 'Denktaş Bey biz mecburduk ve kendi adamımızın raporlarına inanmak mecburiyetindeydik. Şimdi gelişmelere baktıkça, bakıyoruz siz tamamen haklıydınız. Rumların bir harekete geçeceğini biz de görüyoruz... Size çok yeni bir lider gönderiyoruz. Lütfen onunla da işbirliği yapın ve bir şey yapmadığımız için özür dileriz. 'Özür dileyecek bir şey yok. İnşallah zaman kazanmış oluruz. Kenan Coşgun 6 ay sonra geldi.⁷⁶ O gelir gelmez teşkilatın adamlarını alıp gözden geçirdi. Bazılarını ekarte etti, bazılarını karargâha aldı ve bu iş (Aralık 1963 olayları) patlak verdiğinde yeni gelmiş ve henüz her şeye hâkim olmayan bir lider olarak devralmış oldu ama zaman içinde her şeye hâkim oldu. Zaman geçtikçe de o askeri hâkimiyet sivil liderlikle ve büyükelçilikle TMT arasında ihtilaflara neden oldu. TMT'nin reaksiyon gösterelim dediği yerde büyükelçilik aman, sakın ha diye şeyler oluyor...”

Şefik Karakurt ilk etapta Kıbrıs'a Yb. Rıza Vuruşkan, Bnb. Necmettin

74 Onun görevini tamamlamasının ardından ise bu göreve Larnaka Sancaktarı olarak görev yapacak olan Melih Bey kod isimli binbaşı getirilecektir. Denktaş, a.g.g. Tansu, a.g.g.

75 Denktaş, a.g.g.

76 Kenan Coşgun'un Rıza Vuruşkan sonrasında TMT'nin ikinci Bayraktarı olarak adaya gelişini Kemal Coşkun ismiyle 3 Ekim 1962 tarihinde gerçekleştir.

Erce⁷⁷, Yzb. Mehmet Özden⁷⁸ ve Yzb. Rahmi Ergün'den oluşan heyetle göreve giden beşinci kişidir. Görev kendisine verildikten sonra hazırlıklara başlayan Alb. Rıza Vuruşkan'a görevlendirilen personel için kendi tercih ettiği ve tanıdığı 2 kişiyi seçme yetkisi verilmiştir. Alb. Rıza Vuruşkan'ın tercih ettiği isimlerden birisi Kore'de de beraber çalıştığı ve orada kendi taburunda görev yapan Yzb. İbrahim Akner'dir. Seçilen ikinci kimse Bnb. Şefik Karakurt'tur ve Alb. Rıza Vuruşkan bu askeri personeli şahsen tanımamakla beraber bir başka arkadaşının tavsiyesi üzerine bu göreve dâhil etmiştir. 27 Mayıs 1960 ihtilalinin yaklaştığı dönemde böyle bir teşkilatlanmada mutlak uyulması gereken bazı kurallar Bnb. Karakurt tarafından göz ardı edilir ve söz konusu kişi kendi inisiyatifini kullanarak kararlar vermeye başlar⁷⁹;

“Benim ikinci Kıbrıs seferim de işte bu sıralarda gerçekleşir. 8 Mayıs 1960 tarihinde nişanlandıktan hemen 2 gün sonra 10 Mayıs 1960 tarihinde bir iş için İsrail'e gittim. Vapurla İsrail'e geçtim, hatta oradan eşime kart bile gönderdim ancak asıl gizli vazifem Kıbrıs'taydı ve ben gemiyle İsrail'den Kıbrıs'ın Larnaka şehrine geçtim. Tabii oraya sivil olarak ve turist gibi gitmiştim. İngilizleri şüphelendirmek istemiyorduk. Oraya vardığımda İngiliz polis teşkilatında görev yapan TMT mensubu polisler hemen beni aldılar. O dönemde orada bölge sorumlusu Necdet Hüseyin idi. Kıbrıs'a gidiş sebepim ise Mağusa Sancağı ile ilgili huzursuzluktu. Bayraktara daha önce de herhangi bir problem olduğu takdirde aksayan personeli hiç incitmeden ve kırmadan 24 saat içinde geri çekebileceğimizi belirtmiştim. Örneğin o dönemde Sümerbank'ta görev yapan bildiğim, tanıdığım, güvendiğim bir arkadaşımız vardı. Kendisine Kıbrıs'ta görev vermiştik ancak daha sonra Teşkilata uyum sağlayamayan bu arkadaşımızı kendisini hiç kırmadan ve 'İngilizler seni deşifre etmişler. Burada bulunman artık tehlikeli.' diyerek hemen Türkiye'ye çekmiştik. Oysa asıl sebep başkaydı ve bu arkadaşımız ölümüne kadar adadan alınışını İngilizlerin kendisini tanınmasına bağlamıştı. Ancak Vuruşkan Albay söz konusu kişiyi kendisi seçtiğinden yanlış adam seçtiği gibi bir düşünceyle böyle bir hareketin içerisine girmek istemiyordu. Konuyu kendi içerisinde çözmeye çalışıyordu; ancak Mağusa Sancaktarı (Bnb. Şefik Karakurt)'nın davranışları teşkilata zarar verir boyuta gelmişti. Örneğin kesin emrimiz olmasına rağmen gönderilen 300 tüfeklik bir malzemeyi ada sathına yaymak yerine hepsini aynı yerde tutmayı tercih etmişti.”

Bu arada görev değişikliği sebebiyle Türkiye'ye dönen TMT'nin ilk

77 Bnb. Necmettin Erce de Bnb. İsmail Tansu ve ailesi tarafından yakinen tanınan bir subaydır ve “tam bir İstanbul beyefendisi” olarak nitelendirilir. Ne yazık ki 1974 sonrasında gerek TMT bünyesindeki faaliyetleri ve gerekse Erenköy ve Yeşilirmak bölgelerindeki faaliyetlerine istinaden ‘Aslan Komutan’ olarak bilinen Necmettin Erce'ye KKTC'de Boğaztepe köyünde verilen, masrafları tamamen kendisi tarafından karşılanmak suretiyle tamir ettirilen ve bakımı yaptırılan ve Bnb. Erce'nin zaman zaman İstanbul'dan gelerek bir süre kaldığı ev kendisinin ölümü sonrasında geri alınır. Bu durum Kıbrıs'ta “vatan aşkıyla fedakârca görev yapmış Aslan Komutan'a vefasızlık” olarak kabul edilir.

78 1947 Kara Harp Okulu mezunu olan Yzb. Mehmet Özden, Isparta'nın Senirkent kasabasıdır. Kendine has bir aksanı olduğundan arkadaşları tarafından “Sinirkentli Mehmet” olarak çağrılmaktadır.

79 Tansu, a.g.g.

Bayraktarı Alb. Rıza Vuruşkan, 4 Ekim 1960 tarihinde Denктаş'a bir veda mektubu sunar⁸⁰;

“Sayın Rauf Denктаş Türk Cemaat Meclisi ve Federasyon başkanı Tespit edildiği KİP Başkanlığı'ndan bildirilen Kıbrıs'ta kalma süremi ikmal ettiğim için görevimi Dağlı'ya (Mustafa Kaya Dağlı) devretmiş bulunuyorum... Tanrı-kurt Baş Lideri olarak iki yıldan fazla bir süredir çalıştığım Kıbrıs'ta sevinçlerimin, acılarımın ve problemlerimin baş ortağı oldunuz. Daha doğrusu bunlar ikimizin malı idi. Hiçbir siyasi lider cemaatinin gizli teşkilatını sizin kadar anlayışla, inançla ve aşkla destekleyemezdi. Bu bakımdan size karşı sevginin ve takdirin çok ötesinde yer alan hislerle, minnetlerle doluyum. Şimdiye kadarki siyasi gelişmelere ve Cumhuriyetin doğuşuna rağmen Türk cemaatinin- eksilmek şöyle dursun bilakis artan- büyük bir tehlike karşısında bulunduğuna inanmanız, bence Türk cemaatinin hayat ve istikbalinin en kuvvetli teminatıdır. Esasen teşkilatımızı bu müspet düşünce ile desteklemeniz siyasetinize yüksek hakiki değerini kazandırmaktadır. Adaya gelişimden önce gizli teşkilatın idaresini elinizde tutmuş bulunmanız dolayısıyla, çoğunluk, zamanıma ait bir kısım harekâtın da tertipçisi gibi görüldünüz ve riske girdiniz. Bu unutulmaz fedakârlığımız üzerinde halefimin ve KİP Başkanlığı'nun dikkatlerini çekmiş bulunuyorum. Aynı durum dolayısıyla Türk cemaatinin baş ümidi olan sizi yeni düşmanlıklara maruz bırakmamak için hayati olmayan bazı planlarımızın tatbikini tehir ettiğimi de söylemek yerinde olur. Özel maksatlarımız için alınan deniz motoru yüzünden adi ithamlara maruz kalmakta olduğunuzu kaydetmeden geçemeyeceğim. Tanrının yardımıyla Türk cemaati elbette her şeyin açıklanabileceği aydınlık günlere kavuşacaktır. Bu vesile ile zamanıma ait olarak canınızı sıkacak ve size karşı silah olarak kullanılacak bu gibi konularda gerekli açıklamaları yapmaya hazır olduğumu temin etmek isterim.

Aziz Denктаş, Türk cemaati hizmetinde üçüncü yılına basan hizmetim vesilesiyle sizi tanımak ve dostluğunuzu kazanmak hayatımın sayılı mazhariyetlerinden birini teşkil etmiştir. 1958 yılının sonbaharında Ankara Caddesi'nde ve 3 numarayı taşıyan evimde ilk ve mütevazı ikmalimizin ulaştığı haberini aldığımız geceyi ve gözlerinizi yaşartan coşkun sevincinizi elbette hatırlarsınız. İşte ben Denктаşlar için, aziz Türk cemaati için hep böyle sevinçler diliyor ve bizlere bu sevinçleri armağan etmek uğrunda Akdeniz'in derinliklerine gömülen Asaf Elmaz ve Hikmet Rıdvan'ın hatıralarını ve geride bıraktıklarını sizin vefakâr şahsiyetinizde Türk cemaatine emanet ediyorum. Sağ ol, yiğit silah arkadaşım. Rıza Vuruşkan“

Alb. Vuruşkan'ın görevden alınması sonrasında yerine Bayraktarlık görevine atanan Mustafa Kaya Dağlı, gerek TMT içerisindeki faaliyetler ve gerekse Türkiye ile ilişkiler ve problemlerin halledilmesi konusunda arzu edilen başarıyı sağlayamaz⁸¹;

“İhtilal nedeniyle TMT'nin kıymetli lideri Rıza Vuruşkan, yalan yanlış

80 Aydın Akkurt, *Kod Adı; Lale, Mücahide Hatice Tahsin'in Anıları ve Yaşamı*, Akdeniz Haber Ajansı Yay., Lefkoşa, 2000, ss.138-140.

81 Rauf R. Denктаş, *Kıbrıs Meselesinde Vizyon*, Harp Akademileri Komutanlığı, İstanbul, 1994, s.19.

ihbar üzerine Menderesçi olarak bir günde Ankara'ya alınmış, onun yerine ihtilal hükümetindeki ilişkilerini Vuruşkan'ı Kıbrıs'tan aldurtmak için kullanan yetenezsiz bir yardımcısı görevlendirilmişti. TMT'nin bu yeni lideri Dırvana ile tam bir mutabakat halinde Türkiye'ye verdiği raporlarla Kıbrıs'ı sütün liman göstermekte ve biz bozguncuları cezalandırmak için merkezden yetki istemekteydi. Alay Komutanı Turgut Sunalp olmasaydı halimiz cidden perişan olacaktı. Neticede bu lider merkeze alındı ve yerine az sonra başlayacak olan 1963 Rum saldırıları karşısında yıllarca mukavemetimizi ve müdafaamızı yönlendiren Alb. Kenan Coygun gönderildi. Ankara kaybedilen zaman ve yanlış değerlendirmeler için benden özür diliyordu; 'Biz kendi adamımızın raporlarına göre hareket etmek zorundaydık. Gerçek durumu şimdi anladık. Size kıymetli bir arkadaşımızı gönderdik. İşbirliğinizi esirgemeyiniz.' diyordu."

Türkiye'de ortaya çıkan askeri idare döneminde kaçınılmaz olarak meydana gelen yönetim değişikliği sonrasında bundan her ne kadar TMT mensubu olanlar ne olup bittiğini tam manasıyla görüp kavrayamasalar ve her şeyin yolunda gittiğini düşünseler de⁸² TMT'nin etkilenmemesi söz konusu değildir ve sonuç olarak TMT üst yönetimi görev değişikliği yapmak zorunda kalır⁸³;

"...1963 öncesi silahlarımız yeterli değildi. 27 Mayıs devriminden sonra maalesef bir bocalama dönemi geçirdik. Bu doğrudur. Hatta teşkilatın lağvedilmesi durumuyla karşı karşıya kaldık. Yani öyle bir tavır kondu. 'Gereği yoktur.' dendi. Tabii buradaki teşkilat başkanı, Bayraktar, soğukkanlı, sabırlı ve o dönemi çok az bir zararla, zayıatla geçirdik. Ondan sonra gelen hükümetler bu işi benimsedi tabii."

TMT'nin askıya alınması, lojistik destek konusunda yardım yapılmaması, TMT kadrolarının kızak görevlere alınması sonrasında TMT bekleme devresine girerken Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması da bu duruma tuz biber eker⁸⁴;

"...Faaliyetler beklemeye alınmıştı. İstihbarat toplama, Rumların EOKA örgütünün faaliyetlerini izleme ve herhangi bir saldırıya karşı hazırlıklı olma durumu vardı. Basit silah eğitimleri de yapılırdı. Bu arada gruplar halinde Türkiye'ye eğitime gönderilen kişiler de vardı. Ben de o grupların birisine dahil olup gidip Türkiye'de eğitim gördüm. Bizim başkanımız Yılmaz Bora idi. Bana Türkiye biletimi o verdi. Benim gittiğim grup 25-30 kişiydi. Rastgele o grubun içinde olanlardan biri benim çocukluk arkadaşım çıkmıştı. Onunla havaalanında karşılaştık. Tabii ki o zaman gizlilik vardı. 'N'apan Vural?' dedi. 'İyiyim, sen n'apan İsmail?' dedim ben de o kadar. Bu konuşmadan sonra bindik uçağa ve gittik. Sonra onunla yeniden buluşma noktasında karşılaştık. Baktım İsmail karşımda duruyor. Ankara'da Ulus'ta Vakıfbank'ın önünde buluşmuştuk. Grup olarak otele geçtik. Sonra da Zir Kampı'na gittik..."

82 TMT Mağusa Sancağı mensubu Ali Gülhan ile 27 Temmuz 2005 tarihinde Gazi Mağusa'da yapılan görüşme.

83 TMT Derneği Başkanı Yılmaz Bora ile 13 Temmuz 2003 tarihinde Girne'de yapılan görüşme.

84 TMT ve Mücahitler Derneği eski Başkanı Vural Türkmen'den aktaran Mete Tümerkan, *Haber Kıbrıs*, 7 Mayıs 2012.

Karakurt döneminde yaşanan olumsuz gelişmeler sonrasında göreve Albay Kenan Coygun getirilir. Coygun, önceden yapılan hatalar ve zaman kaybını ortadan kaldırmak adına çalışmalarını sürdürür. 27 Mayıs 1960 sonrasında Ankara'nın TMT'ye ve Kıbrıs'taki faaliyetlerine bakış açısı hep tereddütlü, şüpheli ve mesafeli olacaktır. Başsız kalan, moral-motivasyon bağlamında darbelenen ve önünü göremeyen TMT Bayraktarlığı Kıbrıs'ta bir de kişisel çıkarlarını ve şahsi kin hesaplarını her şeyin önüne koyan bir anlayış tarafından da ele geçirilince 21 Aralık 1963 gününe kadar geçecek süreç tam anlamıyla kayıp bir dönem olur. Şüphesiz bütün bunların yanında 27 Mayıs 1960 sonrasında Kıbrıs'ta olup bitenler hakkında kendisine bilgi verilen Milli Birlik Komitesi üyesi Kur. Alb. Alpaslan Türkeş'in daha sonra 14 arkadaşıyla birlikte tasfiye edilmesi ve 13 Kasım 1960 tarihinde Hindistan'a sürgüne gönderilmesi ise TMT faaliyetlerini tam anlamıyla çöktürmüştür. Bu kadro değişikliğinden öte takip edilen yanlış Kıbrıs siyaseti ise Kıbrıs Türklerini 21 Aralık 1963 Rum saldırılarına götüren kapıyı ardına kadar açmıştır. Bu dönemde özellikle 16 Ağustos 1960 tarihinde Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin garantörlüğünde kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti çerçevesinde adaya gönderilen 650 kişilik Kıbrıs Türk Kuvvetleri Alay Komutanlığının Türkiye'yi temsil edecek resmî bir askerî güç olarak meşruiyetini göstereceği ve bu sebeple adada TMT gibi yeraltında gizli faaliyette bulunan silahlı bir örgüte ihtiyaç kalmadığı düşüncesi kafalarda oluşmaya başlamış ve bunun sonucunda TMT adeta üvey evlat konumuna düşürülmüştür. Buna ayrıca Türkiye'nin ilk ve son Kıbrıs Cumhuriyeti Büyükelçisi olarak eski bir asker olan Emin Dırvana'yı göndermesi de eklenince TMT artık istenmeyen adam haline gelmiştir. Öte yandan askeri dönemin yarattığı ortam, hemen ardından başta Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan olmak üzere dönemin idarecilerinin Yassıada'da yargılanmaları ve söz konusu üç devlet adamının idam edilmeleri ülkeyi yeterince meşgul ettiğinden Kıbrıs'ta bir sorun yaşanması da arzu edilmez ve ada bir dönem göz ardı edilir. Kıbrıs'taki Türkiye Büyükelçisi Emin Dırvana hakkında Kıbrıs Cumhuriyeti'nde Ziraat ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı yapan Fazıl Plümer'in de söyleyecekleri vardır⁸⁵;

"...1960 Kıbrıs Cumhuriyeti tahmin edildiği gibi mesut bir netice vermedi... Rumların saldırıya hazırlandıkları elde edilen emarelerden anlaşılmaktaydı. Buna rağmen Kıbrıs'taki Türkiye Büyükelçisi Emin Dırvana Rumların niyetlerini anlayamamış, uyarılara inanmamış, gözü kapalı, Rumlar tarafından kandırılmıştı. Makarios'un iki yüzlü, aldatıcı sözlerine kanmış, kendisiyle arkadaşlık eden, eğlenceler tertip eden bazı ahbablarının yanıltıcı sözlerine inanmış görünüyordu. Kendisine işlerin iyi gitmediğini söyleyen Türk yetkililerine 'Kabahat sizdedir. Fazla kafa tutuyorsunuz. Cumhuriyeti yürütmek istemiyorsunuz.' diye cevap verir, Türkleri suçlar ve azarlardı..."

KKTC Kurucu Cumhurbaşkanı Rauf R. Denktaş bu dönemle ilgili olarak ayrıca "Şimdi büyükelçiyi suçluyoruz ama adam ihtilal hükümetinin

85 Fazıl Plümer, *Anılar*, Cyrep Yay., Lefkoşa, 2001, ss.87-88

büyükelçisidir. Kıbrıs asıllıymış. Hiç Kıbrıs'la alakası yok. Taa Baf'ta çiftlikleri olan o zamanın paşalarının torunu. İhtilal hükümetinden aldığı talimat şu; 'Kıbrıs meselesinde olay istemeyiz. Bu Denктаş ve arkadaşları taksimcidirler. Taksime inanmıştırlar. Onlara fırsat verme. Rumlarla iyi geçin, iyi geçinmelerini sağla. Yani bu talimatla gelen bir adam ve Menderes zamanında CHP'li olan bir ailenin çocuğu, yani muhalefete baskı yapan, baskı nedir bilen bilmem ne. Biz o gözle göre geldik ve hiçbir zaman bizim itirazlarımızı, raporlarımızı ciddiyetle kaale almadı.' Bunlar işi bozmak isterler.' dedi. 'Rum bozacak. Rum'un hazırlığı var, istihbarat budur.' diye bildiriyoruz, o ise 'Önemli değildir.' diyerek bir kenara atıyor. Dolayısıyla o iki sene zarfında burada aklı başında, hakikaten diplomasiden anlayan ve gerçekleri takip eden, gören bir büyükelçi olsaydı belki de Kıbrıs meselesi patlak vermezdi."⁸⁶ açıklamasında bulunur. Aynı konuyla ilgili olarak İsmail Tansu da "...27 Mayıs TMT için hayırlı olmamıştır. Milli Birlik Kurulu'nun Lefkoşa'ya büyükelçi olarak gönderdiği Emin Dırvana davaya inanmış uygun bir büyükelçi değildi. Eğer TMT ile samimi bir işbirliği halinde davamızın ilerideki muhtemel gelişmelerini göz önünde bulundurarak o şerefli ve çok önemli görevini milliyetçi ve idealist bir Türk subayı gibi yapmış olsaydı ve Türk hükümetini zamanında uyarsaydı Rumların saldırısı karşısında daha az Türk kanı dökülürdü."⁸⁷ der. Kıbrıs Türk toplumu liderlerini "öteki" olarak kabul eden ve adadaki yönetimde çatlaklar oluşmasına neden bu girişimler yanında ayrıca kendi güvenlikleri için av tüfeği almak isteyen Kıbrıslı Türk köylülere "mercimek kafalılar"⁸⁸ diye hakaret eden Büyükelçi onları Büyükelçilikten de kovar⁸⁹.

"O zaman (1960 sonrası) harp falan yok. Rum'la bir anlaşma oldu ve Kıbrıs Cumhuriyeti kuruldu. Herkes Kıbrıs'ı sültilman zannediyor ve Rum'un niyetini bilmiyorlar. Türkiye bile bu işe kandı. O zaman hariciye mariciye Rum'la çok iyi geçinmemizi tavsiye ediyordu. Hatta burada Emin Dırvana isimli Kıbrıs kökenli bir büyükelçi vardı. Bayraktar Camii'ne bomba konuldu. Onu protesto mahiyetinde biz sokaklara döküldük. Dendi ki 'Büyükelçi Dırvana, Dr. Küçük'ün ikametgâhında bir konuşma yapacak.' Oraya şöyle böyle 1.000 kişi kadar kalabalık toplandı. Sayın Emin Dırvana yüksek bir yere çıktı çünkü orada bir konuşma yapacak. 'Arkadaşlar bugün çok elim bir hadise oldu.' dedi. Onu söyler söylemez 'Kahrolsunlar.' diye halktan bir infial yükseldi. Dırvana 'Susun lan. Kim kahrolsun? Ne biliyorsunuz?' dedi. Orada bir fırça çekti, kalayladı bizi falan. Sus pus etti bizi ve biz üzgün bir şekilde ayrıldık ki o (Emin Dırvana) bombayı Türklerin koyduğunu ima etmek istedi bize. Kendisi Girne'de kalıyordu. Rum gençleriyle sandallar, motorlarla sık sık gezmeler, yemeler,

86 Denктаş, a.g.g.

87 Mehmet Arif Demirel da kitabında Emin Dırvana ile 12-19 Mayıs 1962 tarihinde Lefkoşa'da tanıştığını ve Türkiye'nin Lefkoşa'ya gönderecek daha uygun bir büyükelçi bulamamış olmasını yadırgadığını belirtir. Mehmet Arif Demirel, *Nihat Erim'in Gözliüğü ve Kalemî ile Demokrat Parti ve Bir Soru; Johnson Mektubu Sipariş miydi*, Ankara, 2006, s.60.

88 Rauf R. Denктаş, *Rauf Denктаş'ın Hatıraları*, C.7, Boğaziçi Yay., İstanbul, 1998, s.67.

89 TMT Lefkoşa Sancağı Kovanbeyi merhum Nevzat Uzunoglu ile 13 Temmuz 2003 tarihinde Girne'de yapılan görüşme.

ıçmeler. Zamanının büyük bir bölümünü Türk'ten ziyade Rumlarla geçiriyordu. Demek istediğim o zamanki büyükelçi hiçbir zaman bize, Türklere yardımcı olmadı. Onun dışında ben birçok elçiden çok yardımlar gördüm. Bayraktarlar var ve bayraktarların hepsi de çok iyiydi. Sancakların başında sancaktarlar var. Hadiseler başladığında bizim ilk sancaktarımız Remzi Güven'di." 90.

Büyükelçi Emin Dırvana'nın görevde bulunduğu dönemde yaptıkları kadar yapmadıkları da eleştiri konusu olmuş, TMT Bayraktarlığı, Türkiye'nin Lefkoşa Büyükelçiliği, Kıbrıs Türk Kuvvetleri Alay Komutanlığı ve Kıbrıs Türk toplumu liderleri ile Türkiye arasına çeşitli sebeplerle husumet ve gerginlik girmiş, TMT faaliyetleri sekteye uğramış ve oluşan gergin ortam faaliyetleri zayıflatmıştır. TMT'nin ortaya çıkması, Türkiye tarafından desteklenerek EOKA karşısında mücadele edebilecek profesyonel bir yapıya bürünmesinde⁹¹ en büyük paya sahip Başbakan Adnan Menderes ve Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'nun da Yassıada'da mahkeme karşısına çıkartılmaları ve uzun mahkeme sürecinin ardından idam edilmeleri ise Kıbrıs davası açısından tam bir bozgun olur. Başbakan Adnan Menderes ve Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'nun pek çok farklı konuda suçlandıkları bu ağır mahkeme sürecinde çok yakından takip edilen TMT faaliyetleri konusunda mahkemede tek bir kelime bile etmemeleri ise son derece takdire şayan bir harekettir.

3. 27 Mayıs Darbesinin Türk Mukavemet Teşkilatı'nın Sözcüsü Nacak Gazetesindeki Yansıması

TMT'nin propaganda aracı olarak kullandığı Nacak gazetesi 29 Mayıs 1959 yılında yayın hayatına başlamıştı. Fakat TMT gizli bir örgüt olduğundan gazete görünürde Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu adına Rauf R. Denктаş tarafından çıkarılmaya başlamıştır. Halkın Sesi ve Bozkurt gazetelerinden sonra Kıbrıs Türk halkının durumunu dünyaya duyurmak amacıyla, yayın hayatına başlayan Nacak gazetesi, TMT'nin kurulmasından sonra ilk Türk direniş gazetesi olarak 20 Aralık 1963 tarihine kadar çıkmıştır. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilanından önce yayın hayatına başlayan Nacak, Türkiye'deki Menderes Hükümeti faaliyetlerinin son evresine, 27 Mayıs 1960 Darbesi ve sonrasına tanıklık etmiştir. Nacak gazetesinin özellikle 1960- 63 yılları arasındaki Mayıs, Haziran aylarındaki nüshalarında DP hükümetinin TMT'ye yaklaşımı, darbe süreci ve sonrası yansımaları, yeni hükümetin faaliyetleri ve getirileri üzerinde birçok haber bulunmaktadır. 27 Mayıs 1960 Askerî Darbesinden sonra yayımlanan ilk Nacak nüshası 3 Haziran 1960 tarihine denk gelmektedir. Manşet olarak verilen

90 Yarbay Remzi Güven, Kıbrıs'ta 20 Şubat 1963 tarihinde başladığı görevini 14 Eylül 1965 tarihinde tamamlar. Lefkoşa Havaalanı'nda yapılan pasaport kontrolünde kendisini Kıbrıs'ta Evkaf Dairesi'ne yardımcı olmak üzere gelmiş bir yardım görevlisi olarak tanıtan Yarbay Remzi Güven görev bitiminde yerini Yarbay Derviş Sertaç Savim'e bırakarak 14 Eylül 1965 günü Mağusa'da Türk değıştirme birliğı ile beraber adadan ayrılır.

91 FO.371/168967-XC14311.

"Orgeneral Cemal Gürsel Dedi ki: Kıbrıs Türklerinin Haklarının Müdafası İçin Her Fedakârlık Yapılacaktır"⁹² başlıklı haber metni ile Nacak Türk Silahlı Kuvvetleri Başkomutanı ve Hükümet Başkanı Cemal Gürsel'in darbe sonrası Kıbrıs konusundaki mesajına yer vererek Kıbrıs'ın haklı davasında her zaman Kıbrıs'a destek verecekleri aktarılmaktadır. Nacak, yayımlanmış olduğu bu haber metni ile Türk Silahlı kuvvetlerini ve Gürsel'i överek darbe hükümeti ile iyi ilişkiler kurmaya çalışmaktadır. Oysa tarihi gerçekler darbe süreci sonrasında darbe yönetiminin Nacak zihniyetini desteklemediği ortaya koymaktadır. Gazetenin bu tutumunu Türkiye'nin mevcut yönetimini karşısına almak istememesindedir. Aynı nüshanın üçüncü sayfasında da "İşte Böyle" köşesinde Fuat Veziroğlu'nun kaleminden çıkan "Türk Ordusundan, Türk Milletine Armağan"⁹³ başlıklı köşe yazısında ise darbe komitesi ve Türk subayları övülerek demokrasinin layığına kavuştuğu aktarılmaktaydı.

10 Haziran 1960 tarihli Nacak sayısı bir önceki nüshasında olduğu gibi manşet haberini darbe hükümetine ayırmıştır. "Gürsel: Davanız sınıksız tutmaktayım, İnönü: Davanız milli davamızdır dedi."⁹⁴ başlıklı haber metni ile Türkiye'ye giden ve yeni hükümet ile görüşmelerde bulunan Dr. Fazıl Küçük, Denktaş, Osman Örek ve Fazıl Plümer ile ilgili bilgi verilerek gerek Gürsel'in gerekse CHP lideri İnönü'nün Kıbrıs konusunda olumlu yaklaşımları aktarılmaktaydı. Ayrıca bu haber metninin altında "Cemal Paşa'ya Mektup" başlıklı Nacak tarafından Cemal Gürsel'e açık bir mektup yazılarak Kıbrıs Türk toplumunun umudunun Türk Silahlı kuvvetlerinde olduğu belirtilmekteydi⁹⁵. Aynı nüshanın ikinci sayfasında yer alan "İşçi İçin" köşesinde Necati Taşkın tarafından yazılan "Sevindirici Haber" ve üçüncü sayfada yer alan "İşte Böyle" köşesinde Veziroğlu tarafından yazılan "Geçmişten Ders Almak" başlıklı yazılar ile de Cemal Gürsel kabinesinin faaliyetlerinden ve özellikle işçi haklarını güvence altına alınmasından duyulan mutluluk aktarılmaktaydı⁹⁶. Nacak gazetesinin 17 Haziran 1960 tarihli nüshasının ana başlığı ise dikkate değerdir. "Aziz Kıbrıs Türkü Anavatânımıza Yardım Edelim."⁹⁷ başlıklı haber metni ile eski Menderes Hükümetinin bıraktığı borçlar ayrıntılı bir şekilde manşet haber olarak okuyucuya aktarılarak, açık bütçenin kapatılması adına Türk ordu mensupları ve eşlerinin altınlarını dahi hazineye hibe ettikleri aktarılmaktadır. Nacak, Kıbrıs Türk halkına Anavatana destek vermeleri için çağrıda bulunmaktadır. Haziran ayının sonuna doğru yayımlanan Nacak sayılarında konuya ayrılan kısım azalmasına rağmen 24 Haziran 1960 tarihli Nacak nüshasının birinci sayfasında Fuat Veziroğlu tarafından "Türkiye'ye Mektup" başlıklı yazı ile on yıllık Demokrat Parti hükümeti ağır bir şekilde itham edilmiş Türk ordusunun

92 Nacak, 3 Haziran 1960, s.1.

93 Nacak, 3 Haziran 1960, s.3.

94 Nacak, 10 Haziran 1960, s.1.

95 Nacak, 10 Haziran 1960, s.1.

96 Nacak, 10 Haziran 1960, ss.2-3.

97 Nacak, 17 Haziran 1960, s.1.

hamlesi ile bu on yıllık zulmün sona erdiği yazılmıştır. Mektup içinde yer alan “Türkiye’em, anam, babam, canım, velinimetim, her şeyim. Duydum ki üvey evlatlar, hayır evlat değil onlar, cellatlar elinde kalmışsın. On yıldır pis bir kene gibi narin, körpe vücudunu emmişler, kemirmişler, yiyip bitirmişler seni. Halsiz, mecalsiz düşmüşsün.”⁹⁸ ifadeleri ile Veziroğlu, DP hükümetini üvey evlat, cellat ve kene tabirleriyle ağır bir şekilde eleştirmektedir.

27 Mayıs sürecinin birinci yıldönümüne yaklaşırken 12 Mayıs 1961 tarihli Nacak gazetesinin Memleket Meseleleri köşesinde Salih Çelebioğlu’nun kaleminden çıkan “Düşük İktidarın Kıbrıs Siyaseti”⁹⁹ başlıklı köşe yazısı eski Menderes hükümetine yönelik olumsuz eleştirel bir şekilde kaleme alınmıştır. Uzun bir şekilde Adnan Menderes ve Fatih Rüştü Zorlu döneminin Kıbrıs politikasında izledikleri siyaset ve bu siyaset ile ilgili olarak yapılan hatalar okuyucuya aktarılmıştır. Çelebioğlu’nun köşe yazısında Menderes ve Zorlu ikilisine yönelik ağır ve kaba denilebilecek ifadeler bulunmaktadır;

“... Bir gün önce yürütülen siyasetten bir gün sonra yüz seksen derecelik tam bir dönüş yapmak demek değildir. Menderes hükümeti diğer sahalarda olduğu gibi dış işlerinde de Türk ulusunun hakiki çıkarını görememiş... Türk Devletinin itibarını sıfıra indirmişti. Çünkü Komisyoncu Dışişleri Bakanı her şeyden önde kendi çıkarını ve itibarını düşünmüştü.” Çelebioğlu’nun, DP hükümetini tutarsız, dengesiz ve çıkarıcı olarak itham ettiği görülmektedir. Ayrıca Çelebioğlu daha da ileri giderek bu hükümetin Türk ulusunun itibarını yerle bir ettiğini belirtmesi dikkat çekicidir. Çelebioğlu bu düşüncelerini; Zorlu’nun 27 Mayıs akşamı Türk ordusunun kendisini almaya geldiğinde aleyhine yönelik yapılan halk tezahüratına karşı “Kıbrıs’ı kurtardığını” söyleyerek bundan medet umması örneği ile desteklediği görülmektedir. Ayrıca bu kişilerin iç ve dış siyaseti de sokak politikasına benzetilmiştir. Kendi çıkarları için 1957 seçimleri öncesinde Kıbrıs meselesini seçim propagandası olarak kullandıkları okuyucuya aktararak ve Menderes ve Zorlu’ya “sözde Kıbrıs fatihi” ifadeleri kullanılmaktadır. Nacak gazetesinin Mayıs 1961 ayındaki son sayısı 27 Mayıs tarihine denk gelmektedir. Türkiye’de yaşanan 27 Mayıs 1960 askeri darbesinin birinci yıldönümüne denk gelmesinden dolayı ilk sayfanın tamamı darbe haberlerine ve Cemal Gürsel’e ayrılmıştır. “Türk Yurdunu 10 Yıllık Karanlıktan Kurtaran 27 Mayıs Güneşi Türk Ordusunun Süngülerinde Bir Yıl Önce Bugün Doğdu” manşeti ile verilen başlığın sol alt kısmında Cemal Gürsel’in büyük denilebilecek asker üniformalı fotoğrafı yer alırken fotoğrafın alt kısmında “Cemal Paşaya Mektup” başlıklı Nacak tarafından Gürsel için yazılan mektup yer almaktadır. Uzun bir mektup olup mektubun devamı ikinci sayfada yer almaktadır. Başlığın altında yer alan ilk paragraftaki “Bu mektubu geçen yıl, 27 Mayıs devrimi yapıldıktan birkaç gün sonra yayımlamıştık. Cemal Gürsel’in şahsına ve Milli Birlik Komitesine olan güven ve inancımız baki olduğundan aynen tekrar yayımlıyoruz.” ifadelerinden bir yıl önce de aynı

98 Nacak, 24 Haziran 1960, s.1.

99 Nacak, 12 Mayıs 1961, s.2.

mektubun yayımlandığı anlaşılmaktadır. Mektubun genelinde eski Menderes hükümeti ve icraatları olumsuz bir şekilde keskin ifadelerle eleştirilerek Kıbrıs Türkünün umudunun yalnızca Türk gençliği, Türk Ordusu ve Cemal Gürsel'de olduğu vurgusu yapılmıştır. Mektup içerisinde yer alan ifadelerden bazıları¹⁰⁰;

“Biz... kiralananmış adamların sahte alkış tempoları tutmak için havaya kalkan elleri arasından görenlerin “görülmemiş kalkınmasına” hiçbir zaman inanmadık. ... milyarlara kendi ceplerine aktaranların... Peygamberlik taslayan başbakanların... Türk basınının boğazına tasma geçirdikleri zinciri her gün biraz daha sıkıların... Ve nihayet biz, viski ve kadın alemlerinde ömür tüketenlerin Kıbrıs davasını sonuna kadar taşıyacaklarını hiç düşünmedik, düşünemedik.” şeklinde olup on yıllık Demokrat Parti iktidarının Nacak tarafından sahtekâr, dolandırıcı, dini sömürme, antidemokratik ve ideolojileri ile uyuşmayan içki ve kadın düşkünlüğü ile itham edildiği görülmektedir. Nacak Türk ordusunu öne çıkarmaktadır. Aynı nüshanın birinci sayfasında “27 Mayıs Devrimi İçin Emir Atatürk'ten Gelmişti.”, “27 Mayıs 1960 Sabahı Ankara Radyosundan Gelen İlahi Ses”, ikinci sayfasında “Le Monde Gazetesi Gürsel İçin Neler Yazdı?”, “Le Monde Menderes İçin Ne Dedi?”, üçüncü sayfasında “Gürsel'in İhtarı”, “Türk Alayında 27 Mayıs” ve son sayfanın tamamını kaplayan “O Gece Parola 'Vatan' İşareti de 'Namus' İdi.” başlıklı haberler oluşturmaktaydı. Nacak, 27 Mayıs tarihli nüshasını tamamen bu konuya ayırarak Türk askerine verdiği önemi ön plana çıkarmaya çalışmıştır. Nacak gazetesinin Mayıs son sayısı 27 Mayıs gününe denk geldiğinden o günkü kutlama haberlerine yer verememiş sadece günün anlam ve önemi üzerinde bilgilendirme yapmıştır. 2 Haziran 1961 tarihli Nacak gazetesinin manşeti ise 27 Mayıs kutlamalarından oluşmaktadır. “Büyük Bayramımız 27 Mayıs'ın 1. Yıl Dönümü Kıbrıs'ta Muazzam Törenlerle Kutlandı. Kıbrıs Türk Alayındaki Tören “Muhteşem” Oldu.” ana başlığı ve “Kıbrıs Türk'ü Çok Heyecanlı Bir Gün Daha Geçirdi.” alt başlığı ile verilen haberde Mağusa ve Lefkoşa'daki törenlerin nasıl geçtiği aktarılmaktadır. Metin, başlığı ve içeriği ile Türk askerini ve darbeyi öven cümleler içermektedir. Başlıkta yer alan “Muhteşem Oldu” ifadeleri ile editoryal yanlılık yapılarak “Büyük Bayramımız” ifadeleri ile de bayramın sahiplenildiği ve milli bir söylem ile aktarıldığı görülmektedir. Ayrıca “Bütün dünya basını tarafından tarihin 'En Nazik İhtilali' olarak isimlendirilen 27 Mayıs Devriminin 1. yıldönümü Türkiye'de ve yavru vatan Kıbrıs'ta misli görülmemiş törenler ve tezahüratla kutlanmıştır.”¹⁰¹ ifadelerindeki “En nazik ihtilali” ifadesi büyük harflerle aktarılarak okuyucunun dikkati bu yöne çekilmeye çalışılmaktadır. Ayrıca demokrasiye uymayan askerî darbenin meşrulaştırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Bunu ise dünya basınının darbeyi “tarihin en nazik ihtilali” şeklinde isimlendirdiği örneğini vererek yapmaktadır. Haber metninin sağına Cemal Gürsel'in, sol yanına tek duran ve silahını omzuna alan Türk askerinin, haberin alt kısmına ise askeri geçişi gösteren toplu asker resmini ekleyerek haberin zenginleştirildiği ve bununla da yetinilmeyip sayfanın

100 Nacak, 27 Mayıs 1961, ss.1-2.

101 Nacak, 2 Haziran 1961, s.1.

en alt kısmına kutlama yapan gençlerin fotoğrafı eklenmiştir. Aynı nüshanın üçüncü sayfası ise tamamen 27 Mayıs kutlama fotoğraflarına ayrılmıştır. Nacak gazetesi 27 Mayıs haberlerine milli bir söylem ile yaklaşmakta “baskıcı ve tutarsız Menderes hükümetine karşı” Türk askerinin başarısı olarak nitelendirmektedir.

1962 yılının Mayıs ve Haziran Nacak sayılarında ise darbe haberlerine önceden olduğu gibi geniş yer ayrılmamış, sade bir şekilde aktarılmıştır. 1 Haziran 1960 tarihli Nacak gazetesinde birinci sayfanın tam ortasında Cemal Gürsel’in fotoğrafı ve fotoğrafın altında yer alan “27 Mayıs Devriminin Büyük öncüsü 19 Mayıs günü Anıtkabirdeki Hususi Deftere duygularını ifade ediyor: ‘Her zaman her yerde sonsuz saygı ve bağlılık. Huzuruna geldikçe taze kuvvet alıyoruz Büyük Ata’ Cumhurbaşkanı C. Gürsel.”¹⁰² ifadeleri bulunmaktadır. Nacak kısa bir aktarım yapmasına rağmen Gürsel’i Mayıs Devrimi’nin öncüsü olarak niteleyerek övmüştür. Nacak gazetesinin bu yılki nüshalarında konuya çok az yer verdiği görülmektedir.

Nacak gazetesinin yayın hayatındaki son süreci olan 1963 yılında ise gazete manşetlerinin çoğunu Kıbrıs adasında yaşanan Türk-Rum gerilimlerine ayırdığı görülmektedir. Gazete 27 Mayıs konusuna ancak 31 Mayıs 1963 tarihli nüshasının üçüncü ve dördüncü sayfasında yer vermiştir. “27 Mayıs Parlak Törenlerle Kutlandı.”¹⁰³ başlığı ile verilen haberde Cemal Gürsel’in 27 Mayıs mesajı, Başbakan İsmet İnönü’nün konuşması ve Dr. Mazhar Özkol’un 27 Mayıs dolayısıyla televizyonda yaptığı konuşma detaylı olarak okuyucuya aktarılmıştır. Ayrıca Türk Alayı kampında Türk ordusunun yaptığı gösterileri aktaran bir de fotoğraf ile haber etkili hale getirilmiştir. Dördüncü sayfanın dörtte üçü ise 27 Mayıs kutlamalarının fotoğraflarına ayrılmıştır. Bu tarihten sonraki süreçte adada yaşanmaya başlayan gerginlikler Darbe haberlerinin önemini yitirmesine neden olmuştur.1961 yılının Aralık ayında çıkan atışmalarla birlikte gazete yayın hayatına son vermiştir.

102 Nacak, 1 Haziran 1962, s.1.

103 Nacak, 31 Mayıs 1963, s.3.

Sonuç

Sonuç olarak baktığımızda 27 Mayıs 1960 Hükümet Darbesi sadece Türkiye'yi değil aynı zamanda Kıbrıs adasında var olma mücadelesi veren Kıbrıs Türk toplumunu da etkilemiştir. Kıbrıs adasında oluşacak yeni yönetim ve sonrasında hakları yenilen Türk toplumu Rumların gizli planları doğrultusunda olumsuz olarak etkilenmektedir. Üstelik Rumların EOKA örgütüne karşı kurulan TMT darbe sonrasında Türkiye'nin desteğini neredeyse tamamen kaybetmiş durumdadır. TMT'nin siyasi alanda sözcüsü konumunda olan Nacak gazetesi ise yazarlarının birçoğu TMT üyesi olmasına rağmen Türkiye'nin yeni hükümeti ile iyi ilişkiler içinde kalarak zedelene destekten yeniden kazanmaya çalışmaktadırlar. Bu çalışmadan da anlaşılacağı gibi ömrü sadece üç yıl olan Kıbrıs Cumhuriyeti sürecinde TMT'nin Türkiye desteğini alamadan yoluna devam ettiği ve 21 Aralık 1963 tarihinde Kıbrıs tarihine Kanlı Noel olarak geçen bütün Kıbrıs Türklerini ortadan kaldırarak adayı bir Yunan adası haline getirmeyi planlayan saldırılarla birlikte tekrar desteklenmeye başladığı görülmektedir. Yaşanan gelişmeler Kıbrıs adasında yaşayan Kıbrıs Türk toplumunu TMT eğitimlerinin durma noktasına gelmesi, silahlı eğitimlerin yapılamaması, Türkiye'ye askeri eğitim için gelmesi gerekenlerin gönderilmemesi, Türkiye'de TMT faaliyetlerine kuşkuyla bakılması, adaya lojistik destek sağlanamaması ve bütün bunlara bağlı olarak moral ve motivasyon seviyesinin düşmesiyle şüphesiz olumsuz olarak etkilemiş, gerek askeri olarak ve gerekse siyasi anlamda saldırıya geçen Rumlar karşısında güç durumda kalmalarına neden olmuştur.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi :

BCA.030.01.40.241.14.

BCA. 030. 01. 36. 218. 2.

BCA. 30.01.36.220.2

BYGM, Olayların Takvimi, "Kıbrıs Meselesi", Ankara, Ağustos 1955, No. 261.

İngiltere Dışişleri Bakanlığı Arşivi:

FO.371/168967-XC14311.

Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığı Arşivi:

GKK.lığı Arşivi, 1. P. A. Tarihçesi, 1. Böl.,

Kızılay Genel Müdürlüğü Arşivi:

KGMA. K. No. 2882, D. No. 1945. Yunan Adalarına Yardım Dosyası. Türkiye Kızılay Cemiyeti Umumi Merkezi tarafından Yüksek Reisliğe gönderilen 16 Mart 1945 tarihli ve 5918 sayılı yazı.

KGMA. K. No. 2882, D. No. 1945. Yunan Adalarına Yardım Dosyası. Türkiye Kızılay Cemiyeti Umumi Merkezi tarafından Yüksek Reisliğe gönderilen 13 Nisan 1945 tarihli ve 7690 sayılı yazı. KGMA. K. No. 2882, D. No. 1945. Yunan Adalarına Yardım Dosyası. Türkiye Kızılay Cemiyeti Umumi Merkezi tarafından Yüksek Reisliğe gönderilen 6 Nisan 1945 tarihli ve 7047 sayılı yazı.

KGMA. K. No. 2882, D. No. 1945. Yunan Adalarına Yardım Dosyası. Türkiye Kızılay Cemiyeti Umumi Merkezi tarafından Yüksek Reisliğe gönderilen 20 Nisan 1945 tarih ve 8245 sayılı yazı.

KGMA.K. No. 2882, D. No. 1945. Yunan Adalarına Yardım Dosyası. Türkiye Kızılay Cemiyeti Umumi Merkezi tarafından Yüksek Reisliğe gönderilen 2 Mayıs 1945 tarih ve 9087 sayılı yazı.

KGMA.K. No. 2882, D. No. 1945. Yunan Adalarına Yardım Dosyası. Türkiye Kızılay Cemiyeti Umumi Merkezi tarafından Yüksek Reisliğe gönderilen 8 Mayıs 1945 tarih ve 9574 sayılı yazı.

KGMA. K. No. 2882, D. No. 1945. Yunan Adalarına Yardım Dosyası. Türkiye Kızılay Cemiyeti Umumi Merkezi tarafından Yüksek Reisliğe gönderilen 11 Mayıs 1945 tarih ve 9795 sayılı yazı.

Kıbrıs Konsolosluğu'nun 14 Eylül 1938 tarihli raporu. BCA.030.10.124.887.3.

Türkiye Cumhuriyeti Kıbrıs Konsolosluğu'nun 14 Eylül 1938 tarihli raporu. BCA.030.10.124.887.3.

Kıbrıs Türk Milli Arşivi:

KTMA, EOKA Bildirileri Dosyası No.1318 ve 1319.

II. Süreli Yayınlar

Cumhuriyet,

Haber Kıbrıs,

Kathimerini,

Nacak,

Ortam,

Proia,

Son Posta,

The Canberra Times.

III. Kitaplar

AKKURT, Aydın, *Türk Mukavemet Teşkilatı 1957-1958 Mücadelesi*, Seçil Ofset, İstanbul, 1999.

AKKURT, Aydın, *Kod Adı; Lale, Mücahide Hatice Tahsin'in Anıları ve Yaşamı*, Akdeniz Haber Ajansı

Yay., Lefkoşa, 2000.

ALBAYRAK, Mustafa, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, Phonix Yay., Ankara, 2004.

BAL, Rıdvan, *Atatürkçü Düşünce Sistemi Işığında Türk Devrim Tarihi*, Mavi Basın Yay., Lefkoşa, 2014.

- BİLGE, Suat, *Le Conflit De Chypre Et LesCypriotesTurcs*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay., Ankara, 1961.
- BOZKURT, İsmail, *Kıbrıs Türk Halkı'nın Siyaset Kurumu Üzerine Deneme*, Zeytin Yay., Lefkoşa, 2015.
- BUCKLEY, Christopher, *Greece and Crete 1941*, Efstathiadis Group, Atina, 1991.
- BYFORD, Jones, *Griwas and The Story of EOKA*, Robert Hale Limited Yay., Londra, 1959.
- CASSON, Stanley, *Greece Against The Axis*, Hamish Hamilton Press, Londra, 1941.
- DEMİRER, Mehmet Arif, *Nihat Erim'in Gözlüğü ve Kalem ile Demokrat Parti ve Bir Soru; Johnson Mektubu Sipariş miydi*, Ankara, 2006.
- DENKTAŞ, R. Rauf, *Kıbrıs Meselesinde Vizyon*, Harp Akademileri Komutanlığı, İstanbul, 1994.
- DENKTAŞ, R. Rauf, *Rauf Denktaş'ın Hatıraları, C.7*, Boğaziçi Yay., İstanbul, 1998.
- ERDOĞAN, Ümit, *Demokrat Parti ve 1960 İhtilali*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde, 2006.
- Genocide Files*, Charles Bravos Press Yay., Londra, 1997.
- GIBBONS, Harry Scott, *The Genocide Files*, Charles Bravos Press Yay., Londra, 1997.
- Government of Cyprus*, Review of Events In Cyprus 1955-1957, Lefkoşa, 1958.
- HENDERSON, Mary, *Greece 1919-1949; Xenia-A Memoir*, Weidenfeldand Nicolson Press, Londra, 1988.
- IATRİDES, John O., *Ambassador Mac Veagh Reports; Greece; 1933-1947*, Princeton University Press, 1980.
- IOANNİDES, Christos P., *In Turkey's Image-The Transformation of Occupied Cyprus into a Turkish Province*, B.t.y.
- New Rochelle Publications, New York, B.t.y.
- JUNOD, Marcel, *Warriors Without Weapons*, New York Macmillan Co., 1951.
- KASAPOĞLU, Can M., *Kıbrıs'ta Yerel Bir Mukavemet Örgütü Olarak Türk Mukavemet Teşkilatı'nın (TMT) İncelenmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü
- Güvenlik Bilimleri Ana Bilim Dalı, Ankara, 2008.
- KESER, Ulvi, *Kıbrıs'ta Yeraltı Faaliyetleri ve Türk Mukavemet Teşkilatı 1950-1963*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2007.
- KESER, Ulvi, *Yunanistan'ın Büyük Açlık Dönemi ve Türkiye; μεγάλος λιμός*, IQ Yay., İstanbul, 2008.

KESER, Ulvi, *Kızılay Belgeleri Işığında Yunanistan'da Ölüm, Açlık, İşgal;1939-1949*, Türk Kızılayı Yayınları, Ankara, 2010.

KOÇ, Süleyman, *Dünden Bugüne Kıbrıs Sorunu ve Stratejik Yaklaşımlar*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2005.

MAZOWER, Mark, *Inside Hitler's Greece*, Yale University Press, New Haven and London, 1993.

PLÜMER, Fazıl, *Anılar*, Cyrep Yay., Lefkoşa, 2001.

P PN Vanezis, *Cyprus Crime Without Punishment*, Regal Printing Ltd., Hong Kong, 2000.

RICHTER, Heinz A., *Çağdaş Kıbrıs'ın Kısa Tarihi*, Galeri Kültür Yay., 2011.

ROWLAND, Lyn, *The Survival of Titch*, Efstathiadis Group Press, Atina, 2000.

SERTER, Vehbi Zeki, *Kıbrıs Tarihi*, Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yay., Lefkoşa, 1994.

ŞAHİN, İsmail, *Kıbrıs'ın Sosyal Tarihi, Tarihi Arka Planı ve 1945-1974 Arası Olayları*, Yayımlanmamış

Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.

TANSU, İsmail, *Aslında Hiç Kimse Uyumuyordu*, Minpa Yay., Ankara, 2001.

IV. Makaleler

BULUT, Sedef, "27 Mayıs 1960'tan Günümüze Paylaşılmayan Demokrat Parti Mirası", *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.19, ss.73-90.

GÖKTÜRK, Tuğay Bülent, "Rumların Kıbrıs'taki Enosis İsteklerinin Şiddete Dönüşmesi: 1931 İsyanı;

Öncesi ve Sonrası", *ÇITAD*, VII/16-17 (Bahar-Güz), ss.335-363.

GÜLER, Yavuz, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Kadar Kıbrıs Meselesi", *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.5, S.1., 2004. ss.101-112.

V. İnternet Kaynakları

TDK(2014).http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.55e7100a0eb3e6.46333768 (Erişim: 06.09.2015).

GÜREL, Ayla, *Kıbrıs'ta Yerinden Olmak - Sivil ve Askeri Çatışmanın Sonuçları*, Rapor 4, PRIO Cyprus Centre. ss.1-35. http://file.prio.no/publication_files/Cyprus/Displacement_Report_4_TRK.pdf (Erişim: 10.08.2015).

- SARIKOYUNCU DEĞERLİ, Esra, "Demokrat Parti Döneminde Türkiye'nin Kıbrıs Politikası (1950-1960)." *Akademik Bakış*, C.6, S.11, Kış. 2012. ss.85-101. <http://ataum.gazi.edu.tr/posts/download?id=46386> (Erişim: 11.07.2015).
- VATANSEVER, Müge, "Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.12, İzmir, 2012, ss.1467-1530. <http://web.deu.edu.tr/hukuk/dergiler/dergimiz-12-ozel/3-kamu/9-mugevatansever.pdf> (Erişim: 15.07.2015).

VI. Sözlü Tarih Görüşmeleri

- AYDINOVA, Macit, TMT Limasol kadro mensubu ile 13 Temmuz 2003 tarihinde Girne'de gerçekleştirilen görüşme.
- GÜLHAN, Ali, TMT Mağusa Sancağı mensubu ile 27 Temmuz 2005 tarihinde Gazi Mağusa'da yapılan görüşme.
- BORA, Yılmaz, TMT Derneği Başkanı ile 13 Temmuz 2003 tarihinde Girne'de yapılan görüşme.
- DENKTAŞ, R. Rauf, KKTC Kurucu Cumhurbaşkanı ile 8 Temmuz 2003 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme.
- MANAVOĞLU, Mehmet Y., TMT Limasol Sancağı mensubu ile 25 Ağustos 2004 tarihinde Girne'de yapılan görüşme.
- Mesci Vuruşkan, Yasemin ve Vuruşkan, Ferizet, TMT lideri Alb. Rıza Vuruşkan'ın kızları ile 24 Kasım 2002'de yapılan görüşme.
- MİŞON, Kemal, Volkan teşkilatının kurucuları arasında yer alan Kemal Mişon ile 11 Temmuz 2003 tarihinde Lefkoşa'da yapılan görüşme.
- TANSU, İsmail, 23 Kasım 2002 tarihinde Ankara'da yapılan görüşme.
- TANSU, İsmail, Seferberlik Tetkik Kurulu Ankara karargâhında TMT'nin yeniden yapılandırılması çalışmalarını yürüten Emekli Alb. İsmail Tansu ile 18 Mart 2005 tarihinde Ankara'da yapılan görüşme.
- TUNÇALP, Mustafa, KTKD İzmir Şubesi Başkanı merhum Mustafa Tunçalp ile 18 Ekim 2002'de yapılan görüşme.
- UZUNOĞLU, Nevzat TMT Lefkoşa Sancağı Kovanbeyi merhum Nevzat Uzunoğlu ile 13 Temmuz 2003'te Girne'de yapılan görüşme.

EK 5: Nacak 2 Haziran 1961 Nüshası Üçüncü Sayfa.

Cuma 1 HAZİRAN 1962 YIL 9 SAYI 187 FİYATI 10 MİL

NACAK Haftalık Siyasi Gazete

No: 7, Tel: 2697 - Lefkoşa İdare evi - Ankara Sokak Sahibi: Muzik Güneş ve Mahmut Akın Yayıncılık Limited Abone: Her yıl için: 61 Altı aylık: 300 MİL

Beyraktarı bayrak yuvarlağına bindirip, Çarık, ağır uğrunda diler varsa Vatandaş!

Tek Taraflı Self-determinasyon Olamaz! Dr. Adenauer, Kıbrıs Cumhuriyetinin, Türk ve Rum Cemaatlarının Ortaklaşa Kurduğu Bir Devlet Olduğunu Açıklamak Lüzumunu Hissetti

başyazı Herkes Kendi Yolunda.

Herkesin kendi yolunda hareket etmesi... Herkes kendi yolunda hareket etmelidir...

27 Mayıs Devrimini Büyük Özgürlük 19 Mayıs günü Anı İktidarı İsmail Deltas...

Dr. Adenauer, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin, Türk ve Rum cemaatlerinin ortaklaşa kurduğu bir devlet olduğunu açıklamak lüzumunu hissetti...

Dr. Adenauer, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin, Türk ve Rum cemaatlerinin ortaklaşa kurduğu bir devlet olduğunu açıklamak lüzumunu hissetti...

Polis idaresinde Türklere Haksızlıklar Devam Ediyor

Polis idaresinde Türklere haksızlıklar devam ediyor... Haksızlıkların devam etmesi...

TAHKİKAT KAPANDI

Tahkikat kapandı... Tahkikatın sona ermesi...

MİLLİ DİNE... Milli dinin önemi...

ŞEKER SİGORTA Her Nevi Sigorta Hizmetleri için Enlirinde ve Hizmetindedir. K. T. Koop, Merkez Bankası Ltd. Tel: 2991 - 73911.

FARKINDA... Farkındalık...

Yeni bir... Yeni bir şey...

LEFKOŞA TÜRK BANKASI SİZİN KENDİ BANKANIZDIR. İZMİR YULU... LEFKOŞA TÜRK BANKASI'NA yatırımların en yüksek FAİZ getirir.

YAVUZ... Yavuz...

TURK YUVALARININ ZİYNETİ VE UĞUR OLAN 'IS' KUMRALASINDAN YAVUZLARINIZI MAHİR UYUZLUZ. TÜRKİYE BANKASI

27 Mayıs 1963
NACAK
Sayfa 3

27 MAYIS Parlak Törenlerle Kutlandı

Türk Alayı Kampındaki Gösteriler ve Halk Oyunlarını Binlerce Kişi Takdir ve Hayranlıkla Takibetti

BAŞBAKAN İNÖNÜ'NÜN 27 MAYIS KONUŞMASI

27 Mayıs 1960 darbesi, Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihinde önemli bir dönüm noktasıdır. Başbakan İsmet İnönü'nün 27 Mayıs günü yaptığı konuşma, bu dönemin en önemli belgeleri arasında yer almaktadır. İnönü, darbenin ardından oluşan durumu değerlendiren ve geleceğe dair mesajlar veren konuşmasını yaptı.

27 Mayıs 1960 Darbesi

27 Mayıs 1960 darbesi, Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihinde önemli bir dönüm noktasıdır. Başbakan İsmet İnönü'nün 27 Mayıs günü yaptığı konuşma, bu dönemin en önemli belgeleri arasında yer almaktadır. İnönü, darbenin ardından oluşan durumu değerlendiren ve geleceğe dair mesajlar veren konuşmasını yaptı.

Dr. Mazhar Özkoç'un 27 Mayıs Dolayısıyla Televizyonda Yapıldığı Konuşma

Dr. Mazhar Özkoç'un 27 Mayıs dolayısıyla televizyonda yaptığı konuşma, darbenin ardından oluşan durumu değerlendiren ve geleceğe dair mesajlar veren konuşmaları arasında yer almaktadır. Özkoç, darbenin ardından oluşan durumu değerlendiren ve geleceğe dair mesajlar veren konuşmasını yaptı.

ALAY KUMANDANININ GÖNÜL EMRİ

27 Mayıs 1960

Alay Kumandanının Gönül Emri, 27 Mayıs 1960 darbesi sırasında yayınlanan önemli bir belgedir. Bu emir, darbenin ardından oluşan durumu değerlendiren ve geleceğe dair mesajlar veren konuşmaları arasında yer almaktadır.

TEMİZ HARIKA Çamaşır Tozları

HAKAN ALI RIZA ve GALLİ T.E.M.İ.Z. İmalatçıları

Temiz HARIKA Çamaşır Tozları, her türlü kumaşları temizleyen ve parlatan en etkili çamaşır tozudur. Hakan Ali Rıza ve Gallî T.E.M.İ.Z. İmalatçıları tarafından üretilen bu ürün, evlerinizde kullanmanız için idealdir.

HAFTANIN TUZU BİBERİ

MERKEZİ ÖNGERİ:

Haftanın tadını katkılarla zenginleştirerek, her yemek için kullanabilirsiniz. Tuzun tadını katkılarla zenginleştirerek, her yemek için kullanabilirsiniz.

Resepkütü

27 Mayıs 1960 darbesi sırasında yayınlanan yemek tarifleri ve tarifler. Bu bölümde, darbenin ardından oluşan durumu değerlendiren ve geleceğe dair mesajlar veren tarifler yer almaktadır.

DAVET

27 Mayıs 1960 darbesi sırasında yayınlanan davetler ve davetler. Bu bölümde, darbenin ardından oluşan durumu değerlendiren ve geleceğe dair mesajlar veren davetler yer almaktadır.

MILLİ ÜYUNLAR, MÜZİK VE EYLENCE GEÇESİ

DAİMA CASTELLA Tuvalet Sabunu ve Çamaşır Tozu Kullanınız.

SEYAHAT!

Beşimelil Hava Nakliyat Kurumunun

Beşimelil Hava Nakliyat Kurumunun, Türkiye'nin dört bir yanına hizmet veren en güvenilir havayolu şirkettir. Seyahatleriniz için en uygun fiyatları ve en kaliteli hizmetleri sunar.

TÜRKİYE BANKASI

TÜRK İYUVALARININ ZİYNETİ VE UĞURU OLAN "TÜRKİYE VE İBBİRİN" TÜRKİYE TİLEMLERİNE

Türkiye Bankası, Türkiye'nin en büyük bankasıdır. Bankanın, Türkiye'nin dört bir yanına hizmet veren en güvenilir bankasıdır. Bankanın, Türkiye'nin dört bir yanına hizmet veren en güvenilir bankasıdır.